

SAMHÄLLET'S

AVFÖDA

Samhällets avföda

tragedi i fem akter

av Christian Lanciai

fritt efter Victor Hugos största roman "*Les Misérables*".

Personerna:

Digne 1815:

Biskop Myriel
Baptistine, hans syster
fru Magloire, deras hushållerska
Jean Valjean, alias fader Madeleine
gendarmer

Montreuil-sur-mer 1823:

Javert, polis
en officer
Fantine, en fallen kvinna
en polis
en läkare
Syster Simplicie, fader Madeleines hjälpsyster

Arras:

en advokat
en domare
en åklagare
Champmathieu, luffare
Brevet, Chenildieu, Cochepaille, straffångar
en polis

Toulon:

en officer i Toulon

Montfermeil:

Thénardier, värdshusvärd med skumt förflutet
hans hustru
deras döttrar Azelma och Éponine
deras son Gavroche
Cosette (som flicka)
tre värdshusgäster

Paris:

en gumma, värdinna i Gorbeauska rucklet
fyra poliser
gubben Fauchelevent
Marius de Pontmercy, fattig student, sedermera baron

Patron Minette, ett gangstergång
Courfeyrac, Enjolras, Combeferre, studenter, rebeller för republiken
andra unga rebeller för republiken
en officer
Gillenormand, Marius morfar
en portvakterska
en läkare
en tjänarinna

Handlingen äger rum i Frankrike 1815-1831.

I dramatiseringen av Victor Hugos text har vissa friheter tagits med dialogen, som i Hugos romaner ofta är sparsam: Jean Valjean säger ytterst litet efter Arras, medan här dialogen bl.a. utökats med ett antal monologer. Av karaktärerna har i synnerhet Thénardier i någon grad utvecklats till en om möjligt ännu mera praktfull skurk. Emellertid har troheten mot Victor Hugos berättelse varit total och inte ens förkortats, hur den än har koncentrerats; då denna historia kanske är romanlitteraturens mest underbara och helt och hållet Victor Hugos egen.

Arbetet inleddes i Darjeeling (Indien) i november 1993 och avslutades efter ett normalt nio månaders havandeskap.

Copyright © Christian Lanciai 1993

Samhällets avföda

Akt I scen 1.

Baptistine Ni vet, kära fru Magloire, hurdan min bror är. Han är alldeles hopplös. Det spelar ingen roll vilka fasansfulla sanningar man säger till honom. Han gör ändå ingenting åt saken.

Magloire Men nu är det då verkligen dags att han rycker upp sig och gör någonting åt saken! Så här kan det ju bara inte fortsätta! Nu talar hela staden om den här förfärliga brottslingen som stryker omkring och slår ihjäl folk och rånar barn till höger och vänster, och så sover biskopen med två försvarslösa damer i sitt hem utan lås på ytterdörren!

Baptistine Visst är det alldeles förfärligt, men jag tror inte att min bror kommer att göra någonting åt det. (*Biskopen gör entré.*)

Myriel God afton, mina goda damer. Ni verkar upprörda i kväll.

Magloire Och har vi inte skäl att vara det! Det stryker omkring en mördare där ute, och vi kan inte låsa ytterdörren!

Myriel Kära fru Magloire, så har det alltid varit. Det är ingenting nytt.

Magloire Men nu är det en verklig mördare där ute!

Myriel Och hur vet ni det? Känner ni honom? Eller dömer ni honom utan bevis? Jag är säker på, att om alla fakta var kända i alla brottmål, så skulle det varken någonsin dömas någon skyldig eller ens finnas några brottslingar. Jag såg hela den franska revolutionen och lärde mig av den, att brott uppkommer endast genom dumhet och orättvisa, och att brottslingar blir till brottslingar bara genom att de blir offer för en ond cirkel av orättvisans dumhet och dumhetens orättvisa. Och bakom all dum orättvisa ligger människans fördomar.

Baptistine Ni predikar alltid så väl, min bror, men vore det verkligen inte dags att vi får ett lås på vår ytterdörr? Som det är nu kan ju faktiskt vem som helst komma in här när som helst och göra vad han vill.

Myriel Kära syster, är inte just det vad ett hem är till för? Har vi inte alltid här hemma gjort vad vi vill när som helst? Och är det inte snålt och småaktigt att vilja hålla ett sådant privilegium bara för oss själva?

Baptistine (till fru Magloire) Vad sade jag, fru Magloire?

Magloire Man nästan önskar att mördaren skulle komma hit och ställa till med skandal för att få biskopen att vakna.

Myriel Ni borde skicka en skriftlig inbjudan till honom, fru Magloire, så skulle ni vara fullt konsekvent.

Magloire Gud bevara mig, ers högvördighet! Ni är då inte rädd för själva djävulen!

Myriel Nej, ty jag är inte ens rädd för människan. *(Det bultar hårt på dörren.)*

Stig in!

(Dörren öppnas. Jean, en vild uppenbarelse med ränsel och påk, luffarkläder, skäggig och ovärdad, stor och kraftig, visar sig. Han slänger upp dörren brutalt. Damerna blir skräckslagna.)

Jean Jag är Jean Valjean. Jag har suttit i fängelse i nitton år. För fyra dagar sedan blev jag frigiven. Sedan dess har ingen velat veta av mig. Jag låg på en bänk på torget när en god kvinna kom förbi och bad mig knacka på här. Tar ni emot en sådan som jag?

Myriel Ni är välkommen, min vän. Min goda syster och hushållerska håller just på att duka fram kvällsvarden. Ni behöver ett gott mål mat och sedan en god och varm säng, för ni måste vara mycket trött. Var har ni sovit senast?

Jean Jag blev utkastad ur varje värdshus. Jag fick inte ens sova i stallet. Jag har sovit utomhus eller i höstackar eller på bänkar.

Myriel Då har ni verkligen kommit till rätt ställe. Jag är glad över att ni förärat mitt ringa hem med er visit. Detta är ert hem så länge ni önskar stanna. *Baptistine*, duka fram ett kuvert till. För en gångs skull är vi nu lika många herrar som damer vid bordet. *(till Jean)* Damerna är vana vid att få fullkomligt dominera mig med sin konversation. Jag har länge behövt en vapenbror mot deras kvinnliga övermakt.

Jean (lägger försiktigt ifrån sig mössa, påk och ränsel) Jag ska naturligtvis betala för mig.

Myriel Kommer aldrig på fråga! Ni är nu en av familjen, och vi kommer aldrig att ens försöka kasta ut er.

Jean Och hur vet ni att jag inte är en mördare?

Myriel Min vän, ert förflutna bör lika litet bekymra er som mitt förflutna bör bekymra mig. Ni vet inte heller med säkerhet att jag inte är en mördare.

Jean Men ni är ju en biskop!

Myriel Även herrar Talleyrand och Fouché är biskopar och präster. Likväl deltar de i en regering där knappast någon har rena händer och kanske de själva minst av alla.

Jean Ni tycks ha roligt åt livet, ers högvördighet.

Myriel Av vilket annat skäl lever vi? Man får göra det bästa av saken, och om man kan le åt det som är roligt har man kommit en bra bit på väg. Men slå er nu till bords. Soppan är färdig. – Ni säger inte ett enda ord, mina damer, till vår ärade gäst. Ska ni inte hälsa honom välkommen?

Baptistine (anstränger sig för att krusa) Vi är inte precis vana vid gäster.

Magloire Nej, det är vi verkligen inte.

Myriel Litet hövligare, madame Magloire, om jag får be. *(till Jean)* De är dessvärre bortskämda med mitt torra och tråkiga sällskap. Det var länge sedan vi hade litet roligt här i prästgården.

Jean Jag borde nog inte ha kommit hit och stört idyllen.

Myriel Tvärtom, min vän, en sådan idyll som vår är till för att störas. Det värsta en människa kan råka ut för är att bli van vid sin egen bekvämlighet. Det finns ingen dödssynd utom självgodheten.

Baptistine (serverar) Min bror hade alltid farliga fritänkartendenser.

Myriel Därför blev jag biskop.

Baptistine Ånej, inte bara därför. Ni var också alltid ett helgon.

Myriel Det vill jag låta vara osagt.

Magloire (till Jean) Hans blygsamhet var alltid utan gränser.

Myriel Ånej, fru Magloire! Nu glömmer ni att jag faktiskt en gång var gift.

Jean Och vad hände med er hustru, ers högvördighet?

Myriel Hon dog.

Jean Jag beklagar.

Magloire Revolutionen tog hans hustru och avrättade alla hans släktingar.

Baptistine Nej, fru Magloire, madame Myriel dog en naturlig död.

Magloire Det kan man diskutera.

Myriel Hon dog. Hur hon dog spelar därmed ingen roll, vare sig hon fick sin sjukdom genom omständigheternas påverkan eller av naturen. Det kan vi dödliga aldrig bli kloka på.

Jean Jag beklagar sorgen, ers högvördighet.

Myriel Det gör inte jag. Den sorgen förde mig in på lidandets enda sanna väg, som gjorde mig till en harmonisk människa. Därigenom har jag ingenting att frukta, varken döden eller människor.

Jean Och ni är inte rädd för mig?

Myriel Varför skulle jag väl vara det om jag inte är rädd för döden?

Jean Era damer verkar inte lika angenämt oberörda av mig.

Myriel (skämtsamt) Ni vet hur damer är. – Men nu är ni trött och behöver vila. Sängen väntar på er. Ni behöver verkligen sova ut, och ingen väcker er i morgon. Ni får sova hur länge ni vill.

Jean Ja, jag är verkligen mycket trött.

Magloire Det är maten i magen som gör det. Ni var utsvulten, och nu har magen fått mycket att göra. Då behöver hjärnan få sova.

Myriel En förträffligt riktig iakttagelse, fru Magloire. Våra damer visar er gästrummet.

Jean (reser sig) Är det bara för min skull ni har dukat med så fint silver?

Myriel (skrattar) Jag önskar det vore så. Nej, vi äter faktiskt på silver varje kväll. Det är det enda som återstår av min familj, dess förmögenhet och dess minnen.

Jean Blev de verkligen utrotade av revolutionen?

Myriel Ja, varenda en.

Jean Och ni, den siste, blev präst?

Myriel Som sagt var, jag var gift, men ödet ville annorlunda.

Jean Ni är en märklig människa, ers högvördighet.

Myriel Nej, jag är bara en människa. Glöm titeln, och jag är bara er tjänare.

Jean Godnatt, ers högvördighet.

Myriel Godnatt, min vän. Sov gott.

(Fru Magloire låser in silvret i skåpet. Baptistine visar vägen för Jean, men denne observerar silvret och skåpet och nyckeln som sitter i.)

Magloire (när de gått) Såg ni hur han betraktade silvret?

Myriel Madame Magloire, ni betraktar själv detta silver så noga varje dag att ni av ren svartsjuka inte vill låta någon annan betrakta det. Vem är den värre syndaren – ni eller vår gäst?

Magloire Jag vet bara att jag inte kommer att sova lugnt i natt.

Myriel Madame Magloire, jag lovar er att ni inte kommer att bli strypt i sömnen även om ni somnar.

Magloire Nej, det lär jag väl knappast bli, men man vet aldrig vad en sådan där landstrykare kan hitta på.

Myriel Säg då hellre att man vet aldrig vad Gud kan hitta på.

Magloire Det låter bättre, men det är samma sak. Godnatt, ers högvördighet.

Myriel Godnatt, min fröken. (*Fru Magloire går.*)

Så kommer då natten med drömmar av fasa och fruktan, av sällsamma toner och under, av allting omöjligt och allt utsägligt. Men stundom kan även vår verklighet spela oss spratt som är bättre än drömmar. Jag vet, att Gud med denna vandringsman stigit in över vår tröskel i syftet att ge oss en prövning. Den prövningen lovar att bli intressant och måhända för flera liv en helt avgörande läxa. (*drar sig tillbaka.*)

(*Ljuset tonas ner. När allt är mörkt ses Jean komma framsmygande.*)

Jean Ö bittra förbannade hånfulla liv! Vad du är för ett dåligt, ohyggligt och osmakligt skämt! Allt förvrider du genom en orättvis cynisk försyn till blott groteskerier av grymhet och nidingsdåd i en ond cirkel som ständigt förvärras och driver allt fler in i resignation inför livets naturliga ondska. Här fann jag en biskop som trots ett långt liv inte indragits i alltings eviga ondska, och därför blir det min naturliga uppgift att krossa hans hjärta och våldta hans själ. Den där silverservisen kan jag leva flott på i månader. Jag borde ge gubben ett lämpligt och rungande tack för hans gåva med att slå ihjäl honom, men det blir en ännu grymmare hämnd på allt orättvist liv att med skadeglatt hån låta honom få leva. (*öppnar silverskåpet.*) Här tar jag betalt för de nitton år staten berövade mig av mitt liv. Det är världens mest billiga skadeersättning. (*tar silverservisen och stoppar i ränseln.*) Det är ej värt mycket i pengar, men om det befriar den salige gubbens själ från all hans godhet så var det värt priset. Farväl, illusion av ett hem och ett hjärta av godhet. Jag tror ej på er, så jag bjuder farväl åt den hägrande skymten. (*försvinner ut genom fönstret.*)

(*Det ljusnar åter gradvis på scenen i och med att det dagas.*)

(*Fru Magloire kommer in, vädrar och småstädar, upptäcker så det öppna skåpet, slår ihop händerna av förtvivlan.*)

Magloire Vad var det jag sa! Baptistine! Fröken Baptistine!

Baptistine (*kommer intrusande*) Ja, vad är det?

Magloire Skåpet! Inbrottstjuvar! Det var ju det vi trodde! Bara han inte nu också har mördat hans helighet biskopen!

Baptistine O nej! Vilken katastrof! (*öppnar dörren till gästrummet.*) Sängen orörd! Han har inte krupit ner i den! Han har bara legat på den med skorna på! Vilken barbar!

Magloire Detta är det värsta som någonsin hänt oss!

Myriel (*kommer in*) Men vad är det för en uppståndelse?

Magloire Han har flytt! Mördaren har flytt! Och han har tagit hela silverservisen med sig!

Baptistine Han har fullkomligt utplundrat oss! Pris ske Gud att han inte mördade oss alla i sängen!

Myriel Men så sansa er då, kära Baptistine och madame Magloire! Ingen skada är ju skedd! Vi lever ju!

Baptistine Ja, men silvret, min bror! Silvret! Vår sista släktklenod! Det enda som återstod av hela vår familj!

Myriel Men han har ju ändå lämnat ljusstakarna kvar.

Magloire Då kommer han säkert tillbaka och slår ihjäl oss bara för att få ta dem också!

Myriel Jag tror också att han kommer tillbaka men knappast för att slå ihjäl oss.

(*Det bultar hårt på dörren.*)

Magloire Nu kommer han med alla banditer i grannskapet för att bränna ner prästgården!

Myriel Sansa er, madame Magloire! Kom in!

(En grupp gendarmar öppnar och visar sig. De har fångat Jean.)

gendarm 1 Vi hittade den här landstrykaren på vägen. Han såg misstänkt ut, så vi grep honom. Han var laddad med silver som han påstod att han hade fått av er. Så dumma är vi inte att vi går på sådant.

gendarm 2 Känner ni honom?

Myriel Naturligtvis känner jag honom. Jean, min gode man, det var bra att ni kom tillbaka. Ni glömde ju ta ljusstakarna med er.

gendarm 1 Då är det alltså sant som han säger? Ni skänkte honom silvret?

Myriel Naturligtvis.

gendarm 2 Då faller anklagelsen. Ursäkta att vi störde.

gendarm 3 Vi lämnar honom åt er och önskar er en god dag.

(Gendarmerna lyfter på hatten och avlägsnar sig.)

Myriel Stå nu inte där och gapa som ett tankspritt barn, min gode Jean. Kom in och sätt er.

Jean (förbluffad och överväldigad) Jag förstår inte.

Myriel Nej, det är mycket ni inte förstår, men en dag ska ni förstå.

Jean (sätter sig) Men varför är ni så god mot mig? Vad har jag gjort för att förtjäna er godhet?

Myriel Mycket, min vän, om jag känner er rätt. Ni har lidit mycket. Berätta nu er historia, så får jag se om jag har bedömt er rätt.

Jean Den är mycket enkel.

Myriel Desto mer väsentlig blir den då i alla dess detaljer. Var så god och berätta.

Jean Jag var en enkel timmerhuggare från Faverolles. Jag bodde hos min syster. Hennes man dog, hon hade många barn, och vintern var hård. Vi hade inte pengar till bröd, och hennes minsta barn var sjuka. Vi svalt. Då stal jag ett bröd från bagaren, men han såg mig och följde efter mig. Så åkte jag fast första gången och fick tre års straffarbete medan min syster hamnade på fattighuset med alla sina barn. De tog ifrån henne den ende som kunde hjälpa henne.

Myriel Fortsätt.

Jean Jag rymde från fängelset men åkte fast igen, men jag rymde alltid igen och åkte alltid fast igen. För varje gång förlängdes mitt straff. Till slut blev jag fri efter nitton år. Här ser ni resultatet av dessa nitton år för att jag ville rädda livet på mina syskonbarn med att stjäla ett bröd: en hård och bitter buse som inte drar sig för att tacka för visad barmhärtighet med att plundra sin välgörare på allt hans silver. *(begraver ansiktet i händerna.)*

Myriel Min vän, jag bedömde dig riktigt. Du är återlöst. Jag har köpt din själ. Din prøvotid är över. Världen försökte göra dig ond, men den har misslyckats, ty försynen sände dig till mig. Dina lidanden är ännu icke över, du har en lång och svår väg framför dig, men nu känner du kursen. Hädanefter skall du aldrig mer kunna göra något ont ens om du försökte, och om du ändå skulle försöka skulle resultatet ändå bli gott. Denna gåva ger jag dig. Lev väl, min son, och utnyttja det liv du har kvar till att överträffa allt det onda du har lidit med att göra gott. Jag har befriat dig från ditt onda, och nu finns det bara gott kvar i dig.

Jean Ni låter så övertygande tvärsäker.

Myriel Har jag inte rätt?

Jean Det återstår att se.

Myriel Se, jag sänder er ut i världen. Tag ljusstakarna med er. Gör vad ni vill med dem, men glöm aldrig att ni från och med nu är ert rätta jag och en god människa.

Jean Ni är för god för denna världen.

Myriel Om alla som var för goda för denna världen fick vara så goda som de egentligen är skulle all ondska i världen upphöra att existera. Men det är få förunnat

att bli så goda som de egentligen är. Men ni får nu chansen. Besegra världen, Jean, och visa att även ett så förtryckt offer för dess orättvisa som du kan göra den till en god värld åtminstone för somliga.

Jean Jag kan aldrig mer förlåta mig själv för mitt förflutna.

Myriel Glöm dig själv och ditt förflutna. Nu börjar framtiden.

Jean Ni ger mig ett liv, fader.

Myriel Jag ger er er själv. Jag har bara haft lyckan att få ta fram det.

Jean Jag tackar er.

Myriel Tacka inte mig utan försynen, dessa damer och gendarmerna, som alla hjälpte till. Men jag finns alltid kvar här om ni på nytt skulle behöva min hjälp någon gång.

Jean Jag skall aldrig glömma er. (*kysser hans händer.*)

Myriel Jag skall aldrig glömma er heller. Seså, gå nu. Framtiden väntar på er, och ni har en värld att ta hand om.

Jean (reser sig) Jag ska göra mitt bästa.

Myriel Det är allt vad jag begär.

Jean Farväl, mina damer, och ursäkta att jag gjorde er upprörda.

Magloire Ingenting kan uppröra oss, för ingenting kan uppröra hans högvördighet.

Myriel Rätt så, madame Magloire. Nu har ni sansat er. Farväl, min son.

Jean Farväl. (*går*)

Magloire Tror ni verkligen att en sådan kan bli en god människa?

Myriel Varför inte? Människan är god av naturen, och denne man är ett naturens barn. Han kan bli bättre än de flesta.

Baptistine Jag hoppas ni har rätt, min bror. Det var vår enda silverservis.

Myriel Jag vet. Men den har kommit till användning.

Scen 2.

Javert Vad vet ni om er borgmästare egentligen? Har ni aldrig undersökt hans bakgrund? Mig förefaller han att vara en tvivelaktig person.

officeren Men hur kan ni säga så, inspektör Javert? Alla håller ju honom som ett helgon, och det är ju bara han som genom sin uppfinning givit vår stad ett sådant välstånd och som upprätthåller det.

Javert Men han är inte härifrån.

officeren Nej, det är riktigt. Han kom hit som en främling.

Javert Hur gick det till egentligen? Hur formade han sitt enastående rykte?

officeren Han kom hit en dag för nu nästan tio år sedan. Just då drabbades vi av en svår eldsvåda, och polisprefektens hus stod i ljusan låga, och hans båda små flickor fanns där inne. Den främmande vandraren riskerade sitt liv och räddade de båda barnen. Så började fader Madeleines bana här hos oss. Hela staden kom i djup tacksamhetsskuld till honom från början.

Javert Och han fick arbete och avancerade, gjorde sin uppfinning och startade eget, byggde upp sin industri och gav många arbeten och slutade som borgmästare.

officeren Ja, ungefär så gick det till.

Javert Och ni vet fortfarande ingenting om denne man eller hans bakgrund?

officeren Vad behöver vi veta? Han ville från början leva tillbakadraget, och vi respekterade honom. Han lever som en eremit med bara en gammal hushållerska som enda sällskap.

Javert Syster Simplice?

officeren Ja.

Javert Jag har idag sett er herr borgmästare, den helgonrene fader Madeleine, som han kallar sig, på en helt annan nivå. Gubben Fauchelevant, ni vet?

officieren Ja.

Javert En kärra med tegel ramlade över honom när den hamnade med ena hjulet i en dypöl. Han kom under kärnan, som ständigt sjönk djupare ner i gyttjan och hotade klämma och krossa gubben till mos. Då kom fader Madeleine förbi. Han tog genast initiativet och efterlyste en stark man som kunde krypa under kärnan och lyfta upp den med ryggen. Det fanns ännu så mycket mellanrum. Det fanns ingen så stark man där i folkförsamlingen. Då steg jag fram.

officieren Ni verkar inte särskilt robust själv.

Javert Nej, jag är bara skinn och ben, men jag kände en sådan man. Jag steg fram till er borgmästare, som jag tyckte mig vagt känna igen från ett avlägset förflutet, och sade till honom medan jag kallt observerade honom: "Herr borgmästare, jag har bara känt en så stark man i mitt liv. Det var en straffånge vid galärena i Toulon."

officieren Och borgmästaren kröp då själv under kärnan och lyfte upp den.

Javert Ja. Hela staden talar om saken. När ingen så stark man fanns tillgänglig gjorde han det själv. Men är det inte egendomligt, att denne er borgmästare både skall vara så märkvärdigt lik den oföreglömligt starke straffången Jean Valjean vid galärena i Toulon och vara precis lika stark?

officieren Ni vill alltså få det till att fader Madeleine och er straffånge Jean Valjean är samma person?

Javert Jag kan inte få den misstanken ur mitt huvud.

officieren Ni måste, herr inspektör. En sådan misstanke är otänkbar för varje hederlig medborgare i vår stad. Att uttrycka den skulle bara kunna tolkas som det lägsta tänkbara förtal.

Javert Har ni någonsin kontrollerat fader Madeleines papper?

officieren Jag kan försäkra er att de är i bästa ordning.

Javert Ja, för han har utfärdat dem själv. Jag menar hans papper från den tiden då han kom hit.

officieren Det är knappast nödvändigt nu längre.

Javert Men gjordes det då?

officieren Herr inspektör, om en polisprefekt ser sina båda döttrar brinna inne i ett hus och upplever hur en främling räddar livet på dem, ber han då denne främling visa sin legitimation?

Javert Jag misstänkte det. (*bråk utanför*)

Nu är ordningen störd igen.

(*En polispatrull kommer in med den förtoivlade Fantine.*)

Vad är det nu då?

polis Denna dam överföll, klöste och bet en gentleman på gatan.

Javert (*bildar sig en fördomsfull uppfattning om den prostituerade Fantine*)

Sex månaders straffarbete skall väl lära henne veta hut.

Fantine Sex månader! Ni vet inte vad ni gör! Hur ska jag då kunna betala uppehållet för min lilla flicka hos Thénardiens i Paris? Det var ju *han* som skymfade mig! Ge honom sex månader i stället! Det var *han* som var grym mot mig!

Javert Sådana som ni borde inte få gå lösa på gatan. Ni sprider inte bara moraliskt fördärv omkring er (– *fader Madeleine kommer omärkbart in på kontoret*) utan dessutom sjukdomar. Var glad för att ni får tak över huvudet i sex månader, fröken! Det är mer än vad ni förtjänar!

Fantine Och vem ska betala underhållet för min lilla flicka under tiden? De låter henne svälta ihjäl! Det är bara för hennes skull ni ser mig i detta tillstånd! Jag gick aldrig på gatan om det inte var för att försörja min lilla dotter! (*Bryter samman i gråt.*)

Javert Och varför har ni då inte ett hederligt arbete i stället som alla andra? Jag kan gissa att ni fått sparken från ett antal arbetsplatser för ert otuktiga levernes skull! Ni tillhör samhällets avföda, fröken! För bort henne!

Madeleine Ett ögonblick, inspektör Javert. Borde inte saken utredas först? Vem är ni att döma henne utan rättegång?

Javert Herr borgmästare, är det er mening att försvara fnask och ge prostituerade mänskliga rättigheter?

Madeleine Denna anklagade dam har riktat en motanklagelse mot den herre som utlöste uppträdet. Var finns denne herre? Har man ens frågat henne vad han gjorde mot henne?

Fantine Han retade mig för att jag inte fick kunder för att jag var så ful för att jag sålt mitt hår och mina framtänder och ändå trodde mig kunna få betalt av sådana som han fast jag borde vara gratis. Och så släppte han ner en snöboll i ryggen innanför klänningen på mig. Och *ni (till polisen)* kallade honom för en gentleman!

Madeleine Och ni, inspektör Javert, menar att en kvinna inte har rätt att försvara sig mot sådana provokationer?

Javert Fader Madeleine, med all respekt...

Fantine Jaså, det är ni som är fader Madeleine! Då är det ni som har skulden till allt! Det var från er fabrik jag avskedades för att jag hade en dotter men ingen man! Ni ensam bär skulden för alla mina lidanden! Pfu!

(spottar Madeleine rakt i ansiktet.)

Madeleine (efter den dödstryttnad som genast lagt sig över alla) Inspektör Javert, försätt denna kvinna på fri fot.

Javert (chockad) Jag förstår inte vad ni menar. Hur kan ni....?

Madeleine Hon faller under min jurisdiktion, och jag ger henne fri. Så enkelt är det. Eller måste jag läsa paragraferna för er?

Javert Som ni vill, herr borgmästare, men det förefaller mig totalt absurt, förnuftsvidrigt och obegripligt att ni skulle frige en gatslinka som spottat er rakt i ansiktet.

Madeleine (struntar i Javert, tar hand om Fantine) Mitt barn, jag vet ingenting om era olyckor, men uppenbarligen har en grav oförrätt vederfarits er från början som jag indirekt och mig ovetandes varit ansvarig för. Jag ska göra vad jag kan för att gottgöra detta. Ni skall återfå ert arbete hos mig, och er dotter ska sörjas för. Lita på mig. *(Fantine svimmar.)*

En läkare! Fort! *(En läkare skyndar till.)*

läkaren Överansträngning, utmattnings och undernäring. *(Fantine kvicknar till och hostar.)* Och tydligen också lungtuberkulos.

Madeleine För henne till mitt hem. Jag ska personligen ta hand om henne. Syster Simplice kan ge henne den bästa vård i staden.

Javert Herr borgmästare, jag hoppas ni vet vad ni gör.

Madeleine Inspektör Javert, jag har aldrig tvekat att gripa till handling när ni föredragit att hålla er utanför och se på. Så var det tidigare idag när kärran välte över gamle Fauchelevent, och så är det nu, när ni i er fördomsfulla okunskap varit färdig att skicka en olycklig moder till döden. Jag hoppas ni lär er något av detta. *(går med poliserna och doktorn och andra som bär ut Fantine.)*

Javert Är det straffången Jean Valjean eller är fader Madeleine hans dubbelgångare? Om det är samme man har han rest sig från bondtölpens bottenläge av total ignorans till en social topp av integritet och rakryggad lärdom. Det förefaller otroligt, men vi ska undersöka saken. *(sätter sig.)* Men om det är samme man, vem har i så fall kunnat utföra ett sådant mirakel med honom? För sådant kan man inte åstadkomma ensam. *(återupptar sitt protokollarbete.)*

Scen 3.

(Fader Madeleine sitter vid Fantines sjuksäng.
Hon vaknar till och blickar omkring sig.)

Fantine Var är jag?

Madeleine Ni är hemma hos mig.

Fantine Det känns verkligen som om jag vore hemma. Varför känns det så tryggt här?

Madeleine Det gläder mig om ni känner trygghet här. Det är meningen.

Fantine Var är jag?

Madeleine Ni är hemma. Ni har kommit hem.

Fantine (får ett lätt anfall med gråt) Nej! Jag är inte hemma här! Jag är bara hemma hos min dotter! Varför är hon inte här?

Madeleine Jag har bedrivit efterforskningar. Jag har skickat efter er dotter. Ni var skyldig Thénardiens hundra francs för hyra och utlägg. Det har jag betalat.

Fantine Om ni har betalat det, varför kommer hon inte då?

Madeleine (suckar, har hela tiden Fantines hand i sin) De ville inte släppa henne. De krävde fem hundra francs till för kläder och andra utgifter i det förgångna. Det har jag också betalat. Om de inte vill släppa henne reser jag själv till dem och hämtar henne.

Fantine (lugnad) Jag tror på er. Ni är den enda människa jag tror på. Alla andra har trampat på mig inklusive den där hemske polisinspektören Javert.

Madeleine Förlåt honom. Han tror sig göra sin plikt när han blandar sig i olyckliga människors affärer.

Fantine Men varför tar ni er an mig? Ni är ju borgmästare, och jag är bara en fallen kvinna som sålt sitt hår och sina tänder för sin dotters skull. Vem som helst skulle ha fått mig billigt, men ni behandlar mig gratis som om jag vore en ärbär kvinna. Varför det?

Madeleine Det var mitt fel att ni kom på obestånd.

Fantine Ni visste inte om det. Ni var inte ansvarig.

Madeleine Men nu vet jag om det. Nu är jag ansvarig.

Fantine Utan er skulle jag ha dött i fängelset.

Madeleine Så fort ni får er dotter blir ni frisk igen. Det har doktorn lovat.

Fantine När tänker ni hämta henne?

Madeleine Så fort som möjligt.

Fantine Jag tror på er. Ni har räddat mitt liv.

Madeleine Det är min mening att göra det.

Fantine Ni får mig att känna mig så lugn.

Madeleine Ingen skall någonsin bråka med er mera. Sov, mitt barn.

(Det uppstår en öm tystnad. Fantine somnar in. Syster Simplicie inträder försiktigt.)

Ja, vad är det, syster Simplicie?

Simplice Den där dystre polisen är här.

Madeleine Javert?

Simplice Ja.

Madeleine Vad vill han? Vill han hämta vår patient nu igen?

Simplice Nej, han söker er personligen. Det verkar som om han ville be om ursäkt.

Madeleine Ursäkt? För vad? Sedan när ber en polis om ursäkt?

Simplice Jag vet inte, men han ser så moloken ut.

Madeleine Jag ska ta emot honom. Men han får inte se Fantine.

(går bort till sitt skrivbord och sätter sig där och arbetar. Fantines säng skyddas med en skärm: hon är ute ur scenen.)

Dystre polis med din molokna uppsyn, du kan göra vem som helst på mycket dåligt humör och det utan att märka det själv. Men man måste stå ut med dig trots alla dina omisskännliga magsårsvibrationer.

Javert (kommer in, ställer sig avvaktande. Madeleine ignorerar honom.)

Hrm.

Madeleine Vad vill ni den här gången, Javert?

Javert Jag kommer för att inlämna min avskedsansökan.

Madeleine (häpen) Varför det?

Javert Ers excellens, jag har begått ett oförlåtligt insubordinationsbrott och ämnar stå för konsekvenserna.

Madeleine Förklara er.

Javert Ers excellens, det är en lång historia. Jag har misstagit er för en annan, en straffånge vid galärerna i Toulon vid namn Jean Valjean, som jag upplevde en gång för tjugo år sedan, då han uppvisade kroppskrafter som ingen annan straffånge kunde äga. Han var en tystlåten och farlig typ. Jag erinrade mig honom när jag såg er inför mannen som höll på att krossas under den strandade kärran. Plötsligt tyckte jag att ni var han, och därför sade jag till er att jag hade känt en straffånge som hade kunnat göra med kärran vad ni sedan gjorde. Erkänn att det var en oerhörd tillfällighet: ni var lik Jean Valjean, och ni hade samma ohyggliga kroppskrafter. Det fick mig att börja grubbla. Jag skickade en skriftlig förfrågan till Paris om något var känt om Jean Valjean på sistone. Det visade sig att han blivit frigiven efter nitton års straffarbete och därefter återfallit till låg brottslighet. Han hade bland annat plundrat en gammal biskop på hans silver och en vandrande gesällpojke på en guldflorin.

(paus)

Madeleine Nå?

Javert När jag fått veta detta meddelade jag Paris att denne Jean Valjean levde här under falskt namn som borgmästare av Montreuil-sur-mer.

Madeleine (samlar sig) Ni handlade helt korrekt i att meddela era misstankar. Och vad svarade Paris?

Javert De sade att jag var galen.

Madeleine Och menar ni själv nu att ni var galen?

Javert Nej, men jag medger att jag begick ett fatalt misstag. Jag vidhöll nämligen min mening och insisterade på en undersökning av er rätta identitet. Då skrattade Paris ut mig och menade att jag fått en fix idé.

Madeleine Ni saknade kanske bevis?

Javert Det var värre än så. Den verkliga Jean Valjean åkte under tiden fast.

Madeleine Jaså?

Javert Han levde under det falska namnet Champmathieu och togs på bar gärning när han pallade äpplen. Brottet är en bagatell, men efter nitton års straffarbete är det en flagrant återfallsförbrytelse och kommer att ge honom livstid. Han är överbevisad, och därmed är även jag överbevisad.

Madeleine Överbevisad? Hur?

Javert Tre av hans gamla medstraffångare har känt igen honom och försäkrar att det är han.

Madeleine Och vad säger han själv?

Javert Han spelar dum och nekar.

Madeleine (vänder åter blicken mot sina papper) Är han redan dömd?

Javert Nej. Rättegången äger rum i Arras i morgon. Men ingenting kan rädda honom från en dom på livstid.

Madeleine Jag beklagar den stackarens öde. Nå, det var väl allt då, inspektör Javert. Ni kan gå.

Javert Ers excellens, ni har inte besvarat min huvudfråga.

Madeleine (vänder sig mot honom igen) Vilken huvudfråga?

Javert Ni har inte tagit emot min avskedsansökan.

Madeleine (reser sig) Inspektör Javert, jag kan omöjligt bifalla den. Ni har handlat i enlighet med ert samvete och gjort vad ni trodde var rätt. Det är inget brott. Det är omöjligt att inte begå misstag ibland. Glöm det. Ni kan gå.

Javert Ers excellens, mitt brott är inte meddelandet av mina missriktade misstankar. Mitt brott består i att jag försökt kompromettera min högsta överordnade i det att jag misstagit mig på hans bakgrund och försökt öppna process mot honom. Detta är mitt oförlåtliga brott, och jag kan omöjligt stå kvar som avlönad tjänsteman direkt under honom. Det går inte an.

Madeleine (ler) Menar ni att ni skulle försöka dra mig i smutsen igen?

Javert Absolut inte, men ni förstår väl att jag genom mitt misstag gjort min egen ställning omöjlig?

Madeleine Kvarstå tills vidare, Javert. Ni kan ändå inte lämna tjänsten förrän vi funnit en efterträdare, vilket blir svårt efter er nitiskhet.

Javert Jag tackar herr borgmästaren och ber att få gå. Jag vidhåller dock att ni aldrig mer kommer att få se mig i tjänsten.

Madeleine (sätter sig åter vid skrivbordet) Godnatt, Javert.

(Javert bugar sig stelt och går.)

Jean Valjean. Ett förlorat namn från det förflutna. Champmathieu. Vem kan det vara? Kuriöst. Min moders flicknamn var Mathieu, och Champmathieu är just som Jean Mathieu. På detta sällsamma indicium har de satt fast den stackars karlen. Och vem är han? Troligen en stackars nolla som ej ens kan palla äpplen utan att bli tagen in flagrantia. Och för det får han nu livstids straffarbete. Världen måste te sig rätt besynnerlig för honom. Ett justitiemord bland alltför många andra. Jean Valjean, du finns ej längre. Jag har uteslutit dig ur detta konstruktiva liv av välfärd, ansvar och välgörenhet för en hel stad, som innan fader Madeleine blev etablerad var en slumrande och bortglömd håla för småaktig självgodhet. Jag kan ej upphöra som fader Madeleine. Det skulle lämna denna stad i sticket. Det skulle den ej någonsin förlåta fader Madeleine.

Och skall jag då medverka till ett grovt justitiemord? Blott jag vet sanningen och kunde rädda mannen med att döda fader Madeleine och denne exemplariske mans livsverk. Är det värt det? Denne olycksalige polis Javert! Om han blott inte lagt sig i och snokat! Om han låtit Jean Valjean få vara bortglömd hade jag ej någonsin fått veta om den stackars Champmathieu! Men den polisen har för alltid klantat till det.

Och Fantine? Vad blir det då av henne och den lilla dottern som jag lovat återbörda till det sjuka modershjärtat? Om jag åter blev den dömd Jean Valjean så skulle ingen kunna rädda vare sig mor eller dotter. Modern skulle dö, och Gud vet vad det skulle bli av hennes dotter. Champmathieu, med att oskickligt palla äpplen har du bringat en lysande karriär, en stad, ett exemplariskt livsverk och den olyckligaste av mödrar samt en liten okänd dotter intill randen av en avgrund. Och jag är den olycklige som har att besluta om allt skall förintas för en klumpig nollas skull eller om denne oskyldige nolla skall bli offer för ett grymt justitiemord.

Rent objektivt är saken klar. Vår Champmathieu är fjäderlätt mot allt det andra. Men vad blir då resultatet av justitiemordet?

Endast en blir drabbad utom Champmathieu – ditt eget samvete och det för livet. Du får leva vidare, borgmästar Madeleine, på blott det villkoret att ditt liv blir befläckt för all framtid av ett enda grymt justitiemord, och därmed får du aldrig mera någon frid. Din etablering som en god representant för ett humanitärt välmenande samhälle blir en pinsam lögn för resten av ditt liv, din självtillräckliga och avskyvärda narr i fullkomlig skenhelighetsutstyrsel! Råd mig, Gud! Vad är väl rätt i detta omöjliga rättsfall?

Myriel (kommer försynt in) Broder, är du i förlägenhet?

Madeleine Min biskop! Men ni är ju död?

Myriel Jag glömmer icke dem vars liv jag en gång räddat. Den som räddar någons liv är därmed ansvarig för detta liv för tid och evighet. Du kallade på mig. Hur kan du tro då att jag inte skulle ställa upp?

Madeleine Men vilken överraskning!

Myriel Prata inte strunt, och var nu ej sentimental. Låt oss i stället gå till saken.

Madeleine Men ni tycks ju redan känna till den.

Myriel Och du tycks ha löst den redan.

Madeleine Har jag?

Myriel Tänk nu bara på dig själv. Vad blir väl resultatet av ett eventuellt justitiemord på Champmathieu? Du har själv sagt det – evig ofrid för din egen del. Betänk alternativet. Vad blir resultatet om du offerar dig för Champmathieu? Du räddar inte endast Champmathieu, men även din själ blir definitivt för alltid räddad. Du har gjort vad du har kunnat för Montreuil-sur-mer. Du har ett vackert livsverk bakom dig, och jag är nöjd med dig. Men för att kunna härifrån gå vidare så måste du nu lämna allt det goda bakom dig. Din livsuppgift är att bekämpa ondskan. Men din värsta fara ligger just i din fantastiskt goda ställning. Ingenting är mera farligt för det goda initiativet än att fastna i dess egna vinster. Det är vad som kallas självgodhet, det svåraste av alla självbedrägerier. Du är Jean Valjean. Det var Valjean jag gav mitt testamente. Fader Madeleine är trots all hans förträfflighet en lögn.

Madeleine Då återstår Fantine och barnet.

Myriel (*lutar sig fram mot honom och ler*) Lämna dem åt Guds försyn. Du har ju en förmögenhet. Den kan du rädda undan denna världens rättvisa om ock din fader Madeleine förgås däri. Som straffånge är du ju sedan rutinerad rymmare.

Madeleine Min fader, det är en otrolig utmaning ni förelägger mig.

Myriel Jag vet. Det är just därför som jag gör det.

(*reser sig och går lika stillsamt som han kom.*)

Madeleine Ske alltså. Jag har ej något annat val.

Scen 4. Domstolen i rådhuset i Arras.

(Rättegångsförhandlingarna håller på att avslutas. Salen är fullpackad.)

Advokaten Vem är då denne man som ni i juryn står beredda att förpassa in i döden genom livstids straffarbete? Ingen vet just vem han är, och ingenting om honom är bevisat. Han gick på en landsväg med en bruten äppelgren med äpplen. Det är allt man vet om honom. Ingen kan bestyrka att han är en okänd Champmathieu från ingenstans, och fyra vittnens igenkännande av honom såsom Jean Valjean, som ingen av dem sett på tjugo år, är inte tillräckligt bevis. Den anklagade nekar envist till att han är någon annan än sig själv. Han känner ingen Jean Valjean och har ej någonsin hört talas om ett sådant namn. Det enda han bekänner är att han är Champmathieu.

I detta dödläge befinner vi oss nu och kommer ingenstans. I brist på någon tillstymmelse till bevis är det er plikt att fria denne stackars vilsne okunnige man, som ej vet mer än vad han heter. Och det enda som han vet vill rättvisan beröva honom. Det är inte rättvist, för det vore kallt och grymt justitiemord till ingen glädje eller nytta. (*sätter sig.*)

Domaren Har åklagaren ytterligare något att andraga?

Åklagaren (*reser sig*) Jag vill bara påminna om några saker. Det värtaliga försvaret drar i tvivelsmål de fyra vittnen, som igenkänt Champmathieu som Jean Valjean. Jag önskar erinra om att det första vittnet, inspektör Javert, är känd som redligheten själv som aldrig kunnat missta sig. Han levde nära sagde Jean Valjean i flera år för visserligen många år sen, och han har ett omvittnat ofelbart minne för just ansikten och människor. Hans vittnesmål är tungt i denna sak. De övriga tre vittnena var

också nära Jean Valjean i flera år som fängelsekamrater, och de styrker inspektör Javerts definitiva vattentäta vittnesmål.

Så har vi Jean Valjeans envisa nekande. Hans fängelsekamrater har här vittnat om hans tystnad och förslagna fallenhet för slug beräkning. Fyra gånger rymde han från straffanstalten i Toulon, som anses höra till de säkraste i Frankrike. Hans tystnad är en mask för farligt uppsåt, slug beräkning och konspiration. Det har Javert klart vittnat om. Nu tiger han och nekar konsekvent till att han är den tyste sluge upprorsmakaren, som bara tänker på att hämnas och på nya brott. Han har ju allt att vinna på att neka just för att det saknas klart bevis! Och tänker ni då låta denne farlige förbrytare så billigt slippa undan? Tänk er för, jag ber er, ärade jurymedlemmar, förrän ni försätter denne återfallsförbrytare, som suttit bakom lås och bom i nitton år, i frihet. Han har plundrat en from biskop på prästgårdens silver, han har plundrat en gesäll, ett barn på landet, på hans enda mynt, han attackerar åldringar och barn, och ni vill sätta honom fri och låta honom driva lös på landet? (sätter sig.)

Domaren Herrar i vår jury, ni har en besvärlig sits, ty detta fall är svårt. Å ena sidan föreligger risken att en helt oskyldig menlös man blir dömd för ingenting till arbete på livstid. Som försvaret sade vore det att döma honom till en säker död. Han hade aldrig ens åkt fast om man ej mött honom med denna brutna äppelgren, som ej bevisar någonting och inte ens att han har pallat äpplena i fråga. Men å andra sidan har åklagarsidan rätt i att det vittnesmål vi fått från inspektör Javert är tungt och att den anklagade verkligen har allt att vinna på att vara tyst och neka. Hela målet har i högsta grad försvårats av den anklagades tystnad. Jag vill därför ge honom en chans och be honom att äntligen försöka hjälpa oss i saken. Champmathieu, er tystnad kan blott fälla er i längden. Rätten ber er att försöka samarbeta. Säg nu som det är. Hur var det med ert rätta namn, det stulna silvret från en biskops prästgård, pojken ni bestäl på fyrtio sous på landet, och var tog ni äppelgrenen?

Champmathieu (något äldre än Madeleine men samma typ och kroppsbyggnad om dock grovare och dummare,) Jag vet ingenting.

Domaren Är ni straffången Jean Valjean? Här sitter tre av era fängelsekamrater som har känt igen er.

Champmathieu Jag vet ingenting. Jag känner ingen Jean Valjean. Jag heter Champmathieu. Det har jag alltid hetat. Jag har aldrig bytt mitt namn. Jag har aldrig sett någon biskop. Jag har aldrig stulit. Äppelgrenen hittade jag avbruten i ett dike. Den hade väl blåst av eller ramlat av från någon kärra. Vad vet jag? Men för den äppelgrenens skull har jag fått sitta tre månader i fängelse i väntan på rannsaking. Rannsaking för vad? Är det förbjudet att plocka äpplen i diket på landet bara för att de sitter fast i en äppelgren? Jag begriper ingenting av denna röra.

Åklagaren Han spelar bara dum för att slippa undan straffet!

Advokaten Kan man spela dum så övertygande?

Domaren Vi måste höra vittnena igen. Låt kalla inspektör Javert.

Åklagaren Tyvärr, han har nödgats lämna staden å pliktens vägnar.

Domaren Fördömt också! Nå, de andra då! Brevet! Betänk er väl! Ett ord av er kan fria eller fördöma denne man. Har ni något tvivel? Står ni fullständigt fast vid ert vittnesmål?

Brevet (reser sig, en gammal före detta straffånge) Jag känner fullkomligt väl igen Jean Valjean. Han kom till Toulon 1796 och frigavs 1815. Jag frigavs ett år senare. Vi levde samman som bröder i nitton år. Han har blivit gaggig och slö med åren, på den tiden var man alltid rädd för honom, det kan man inte vara nu, men visst är det han.

Domaren Chenildieu! Vad har ni att säga som ert sista ord i målet?

Chenildieu (livstids straffånge, i bojer) Jag är dömd till livstids straffarbete och har ingenting att vinna på att vare sig skydda eller offra min gamle kompis Jean Valjean, som jag satt sammankedjad med i fem år. Jaså, Jean Domkraft, du inbillar dig

fortfarande att du har någon chans? När du kommer hem igen hälsar vi dig allesammans välkommen tillbaka.

Madeleine (har oförmärkt kommit in, suckar) Min Gud, skall jag då bli sådan igen?

Domaren Cochepaille! Vad har ni att säga?

Cochepaille (som Chenildieu men större) Visst är det vår gamle polare Jean Domkraft. Inget snack om saken.

Domaren Champmathieu eller Jean Valjean, vad har du att svara dessa tre vittnen?

Champmathieu (kroniskt dum och häpen) Det är just snyggt. Jag har aldrig sett dem i hela mitt liv, och så har de känt mig i hela sitt liv. Ni är alla bakom flötet. Alla har ni hämtat hit från hela landet, men herr Baloup har ni inte hämtat, som kan vittna om mig. Jag var hovslagargesäll hos honom i Paris för trettio år sen, och min dotter blev strykerska, men hon är död nu. Min fruga försvann och sa inte ens adjö. I Paris försvinner man så lätt. Men herr Baloup skulle kunna vittna om mig. Jag var hovslagargesäll hos honom för trettio år sen i Paris. Alla kan ni hitta men inte honom. Ni är just ett snyggt patrask hela bunten som ställer till med en sån här komplott bara för att sätta dit mig. Jag begriper ingenting av hela denna fördömda onödiga komplott mot mig. Vad har jag gjort? Jag vet inte ens vems äpplena var, men ingen gjorde anspråk på dem, så jag tog dem. Det erkänner jag. Men är det så fult gjort att ni måste uppvigla hela Frankrike mot mig för det?

Åklagaren Den anklagade bara slingrar sig.

Domaren Jag försäkrar er att vi gjort allt för att försöka hitta monsieur Baloup i Paris, men tyvärr står han inte att finna. Vi har inte ens påträffat bevis för att han existerat.

Åklagaren Det är tydligt att den anklagade hittat på honom för att klara sig undan.

Champmathieu Ni är just snygga ni! Aldrig har jag sett maken till elakhet! Ni bara drar fördel av att jag är en komplett obildad karl för att sätta mig i klistret! Bara för att jag inte kan försvara mig vill ni sätta dit mig! Bara för att jag är en stackars oduglig landstrykare vill ni spärra in mig! Ni bara bråkar med mig! Jag har inte stulit! Jag känner ingen Jean Valjean eller Jean Mathieu och vill inte känna honom heller, för han måste vara bra dum för att skaffa sig så många fiender. Jag har arbetat hos herr Baloup i Paris, och jag heter Champmathieu. Jag har aldrig hetat något annat. Jag vet inte ens vilka mina föräldrar var, men ni tycks veta mer än jag, för ni vet ju var jag är född. Det har jag aldrig vetat. Jag har kanske varit i Auvergne och Faverolles, men än sen? Man kan väl vara både här och där utan att ha varit i något straffarbete i Toulon? Jag har aldrig varit i Toulon. Så mycket vet jag. Inte i Digne heller, för jag vet inte ens var det ligger. Så det så! Men ni vill bara sätta dit mig på pin kiv! Det är just snyggt! Jag kan inte begripa att så många kloka människor kan finna det värt att ödsla så mycket energi och pengar bara för att bråka med mig. Nu säger jag ingenting mer.

(*tystnad*)

Domaren Ärade jurymedlemmar, nu ligger hela saken hos er. Om ni tvivlar på att den anklagade har stulit 40 sous från en vandrande pojkgesäll, och om ni tvivlar på att han är Jean Valjean måste ni fria honom.

Madeleine Ett ögonblick, herr domare. Det finns ett vittne till.

Domaren Herr Madeleine, borgmästare i Montreuil-sur-mer, er ankomst hit till rättegången har väckt vår uppmärksamhet då ni är väl sedd i Arras som en välkommen gäst. Vet ni något om det märkliga fallet Jean Valjean?

Madeleine (träder fram) Jag vet så mycket att polisinspektör Javert har begått sitt livs första misstag, som dock inte var ett misstag från början.

Domaren Fortsätt.

Madeleine Jag är Jean Valjean.

(*Bestörtning i hela rättssalen. Domaren slår klubban i bordet.*)

Domaren Herr mär, ni är överansträngd.

Madeleine Kanske det, men Champmathieu är oskyldig. Brevet, Chenildieu, Cochepaille, se hit! Känner ni inte igen mig?

(Bestörtningen i rättssalen tilltar.

Många skakar på sina huvuden och viskar sinsemellan.)

Domaren (sorgset) Finns det ingen läkare här?

Åklagaren (reser sig) Alla känner vi till borgmästaren i Montreuil-sur-mer och hans goda rykte för sina humanitära insatser på alla områden, men nu tycks han behöva läkare. Om det finns en läkare i församlingen ber jag honom träda fram.

Madeleine Tro mig, mina herrar, jag är icke vansinnig. Det är bara så olyckligt att jag ensam av er alla råkar känna till hela sanningen. Brevet, se hit! Du skall nog känna igen mig. Kommer du ihåg de där stickade hängslena du hade på dig i galärerna som hade rutigt mönster? *(Brevet rycker till.)*

Och Chenildieu, har du inte på högra skuldran ett djupt brännsår, som uppstod när du mot en kittel med brinnande tjära pressade den för att utplåna de tre bokstäverna T.T.P. som fortfarande finns kvar? Är det inte sant?

Chenildieu (flämtande) Det är sant.

Madeleine Cochepaille, du har på vänstra armen ett datum som du själv lät tatuera in på dig. Datumet är den första mars 1815, dagen då kejsar Napoleon gick ombord i Cannes. Drag upp ärmen.

(Cochepaille drar upp ärmen. En polisbetjänt synar den.)

polisen Det är verkligen sant. Det är härmed bekräftat inför denna domstol.

(Nu är alla i uppror. Tumult hotar utbryta.)

Domaren (slår upprepade gånger med klubban) Tystnad, eller jag låter utrymma salen!

Madeleine (när ordningen återställts) Om inspektör Javert var här skulle åtminstone han nu ta tillbaka sitt vittnesmål mot Champmathieu och i stället vittna om min rätta identitet, som han misstänkte från början, varför hela denna härva uppstod. Även om jag inte kan bevisa här och nu att jag verkligen är Jean Valjean så tror jag att alla här nu torde vara övertygade om saken.

(rörd tystnad.)

Domaren (klarar strupen) Då nya sensationella fakta uppkommit i målet genom att tydligen rätt Jean Valjean uppenbarat sig enbart för att avstyra att en oskyldig man blev orättvist dömd, frikänns härmed Champmathieu. Ny rättegång blir utlyst i laga ordning. Inser ni till fullo vad ni utsätter er för, Jean Valjean, alias fader Madeleine, borgmästare i Montreuil-sur-mer?

Madeleine Jag har noga övertänkt saken. Jag trodde att jag efter galärerna kunde bli en god medborgare igen, jag trodde jag kunde stryka ett streck över Jean Valjeans nitton år på fästning, men ödet ville annorlunda, blott genom att en Champmathieu råkade hitta en äppelgren i diket. Jag erkänner mig skyldig till stöld hos biskopen i Digne. Jag stal allt hans silver även om han sade att han skänkte det åt mig för att rädda min själ, vilket han faktiskt lyckades göra. Jag stal en slant av en liten savoyardpojke även om det inte var min mening att göra så. Han tappade den på marken, jag satt på en bänk och halvsov, han såg den rulla in under min sko, vilket inte jag såg, han krävde den av mig, jag bad honom lämna mig i fred, när han inte gjorde det reste jag mig, då blev han rädd och sprang, först då upptäckte jag slanten, jag försökte springa efter honom, men han var borta. Jag har gråtit många gånger över både silvret och slanten. Biskopens ljusstakar, som jag aldrig sålde, står fortfarande på mitt hemaltare. Där finns även slanten, som jag aldrig kunde ge tillbaka. Men mest av allt är jag skyldig till att vara straffången Jean Valjean. Det är egentligen mitt enda brott. Ni vet var jag står att finna. Jag står till lagens och rättvisans förfogande när som helst. Om ni ursäktar mig måste jag nu resa hem till en patient. *(bugar sig artigt, tar på sig hatten och går ut utan att mera vända sig om.)*

Domaren Vi har just alla fått bevittna en uppskakande uppenbarelse av något så ovanligt som en människas totala självupppoffring för en annan människa. Herr Champmathieu, ni är fri och kan gå.

Champmathieu Jag säger då det.

Domaren Vad säger ni?

Champmathieu Jag menar bara att alla ni människor måste vara galna.

Domaren Den anklagelsen, herr Champmathieu, får ni andraga inför en högre domstol. Den kan inte jag kommentera.

Champmathieu Det kvittar.

Domaren Det var kanske det klokaste som har sagts idag. Rätten ajourneras.

(slår med klubban och reser sig.)

Alla reser sig och bryter upp under ivrig diskussion.)

Scen 5. Fader Madeleines hem. Syster Simplice vid Fantines sjuksäng.

Fantine (vaknar till) Det här är ju inte klokt! Var dröjer fader Madeleine? Han borde ha varit här med min flicka för länge sedan!

Simplice Han kommer säkert när som helst, mitt barn. Sov vidare och ta det lugnt.

Fantine Hur kan jag väl sova när varken min flicka eller fader Madeleine är här? Något kan ju ha hänt dem! Hur kan man väl sova i ovisshetens tecken, det grymmaste av allt? Jag har ju bara dem! *(lägre)* Om jag sover drömmer jag bara hemska mardrömmar om den där hemske kommissarien Javert.

Simplice Var då vaken, men ligg stilla och tag det lugnt. Du måste vila, mitt barn, så att du kan få se din dotter, och så att du orkar med att ha henne.

Fantine Jag blir frisk så fort jag får se henne.

Simplice Du ska helst bli frisk innan. *(En nyckel i ett lås utanför.)*

Fantine O, är det han?

Simplice Det måste vara han. *(Madeleine in, slutkörd.)*

Ni ser trött ut, herr mär.

Madeleine Er diagnos är riktig, syster Simplice. *(tar av sig hatt och ytterkläder.)*

Fantine (beredd på det värsta) Var är min dotter.

Madeleine (sätter sig hos Fantine) Mitt barn, ödet kallade mig till viktiga domstolsförhandlingar i Arras. Jag har ännu inte kunnat resa till Montfermeil. Men jag lovar att göra det så snart jag får tillfälle. Ja, jag svär att göra det.

Fantine Ni måste vara väldigt betungad av plikter, fader.

Madeleine (ler) Ibland blir de tyngre än vanligt.

Simplice (försiktigt till Madeleine) Har något hänt, herr mär?

Madeleine (tillbaka) De kommer och hämtar mig när som helst. Men var inte orolig. Jag har hunnit vidta alla försiktighetsåtgärder.

Simplice Försiktighetsåtgärder? Varför skulle man hämta er?

Madeleine Man har upptäckt att jag levat under falskt namn i åtta år. Troligen blir jag dömd för grovt bedrägeri.

Simplice Du store tid! Men ni har ju bara gjort gott!

Madeleine Lagen tar inte hänsyn till sådant. För den existerar inte mänskliga faktorer. Lagen är blind och ser bara sig själv och sin egen bokstav. All dess makt ligger i dess paragrafnummer, som lever på att kväva och suga ut allt mänskligt ur mänskligheten.

Simplice Ja, det borde ju ni veta som är borgmästare.

Madeleine Det är tyvärr min erfarenhet. Det enda jag ännu har makt kvar att kunna göra är att försöka hämta den här unga damens barn innan det är för sent. Frågan är om lagen tänker låta mig göra ens det.

Fantine Ni har lovat att hämta mitt barn, och jag vet att ni kommer att göra det. Ni kommer att rädda henne som ni räddat mig. Jag vet det. Er kan jag aldrig förlora tron på.

Madeleine Jag svär att hämta ert barn, *Fantine*, även om hela världens församlade småaktighet skulle försöka träda emellan. (*Javert* kommer in utan ett ljud.)

Fantine (den enda som ser honom först, sätter handen för munnen och blir skräckslagen.)

Madeleine Vad är det, mitt barn?

Simplice Nya febersyner?

Fantine Fader *Madeleine*, rädda mig!

Javert (iskallt) Jag har inte kommit för att hämta er. Jag har kommit för att hämta den så kallade fader *Madeleine*.

Madeleine Jaså, ni har redan kommit. Ni förspiller då ingen tid.

Javert Jag ville vara säker på att ni inte skulle hinna rymma igen. Jag ville också försäkra mig om att alla era papper fanns kvar, så att ni inte skulle hinna förskingra den förmögenhet som nu tillfaller staten. Men jag har i alla fall kommit för sent. Ni har hunnit lyfta alla era pengar. Nåväl, ni skall inte få någon glädje av dem.

Simplice Herr inspektör, ni befinner er i rummet hos en dödssjuk. Vill ni vara så vänlig och visa patienten hänsyn och tala tystare.

Javert Jag har inte kommit till patienten. Jag har kommit till *Jean Valjean*.

Simplice Jag varnar er, herr inspektör. Patienten är dödssjuk och tål inga hårda röster.

Javert Försvinn då med patienten och låt mig ta hand om *Jean Valjean*!

Madeleine Syster *Simplice*, lämna oss ensamma. (*Syster Simplicie* går.)

(till *Javert*) Jag har en bön till er. Ge mig tre dagar att hämta denna olyckliga kvinnas barn. Ni kan ju följa med om ni vill.

Javert Nu känner jag igen den gamle sluge *Jean Valjean*, som bara tänker på hur han ska lura rättvisan! Jaså, du vill hämta den där slinkans barn! Och jag kan ju följa med om jag vill, så att du får det höga nöjet att sjappa rakt framför ansiktet på mig! Nej du, den gubben går inte!

Fantine Fader *Madeleine*!

Javert Det finns ingen fader *Madeleine*! Ser du den här bedragaren här? (*griper Jean Valjean i kragen.*) Han är en förrymd straffånge, en simpel tjuv som gett sig på gamla orkeslösa biskopar och småbarn, en galärslav som suttit nitton år bakom lås och bom, och dit skall han tillbaka nu! Fader *Madeleine* har aldrig funnits! Det var bara en bedragares listiga teater!

Fantine Fader *Madeleine*! Ni har lovat hämta mitt barn!

Javert Din horunge får någon annan hämta! Den här slusken ska inför rätta nu! I åtta år har han levat under falsk identitet! För en straffånge med nitton år bakom galler är det en återfallsförbrytelse som ger honom livstids straffarbete! Hör du det, flicka lilla? Din fader *Madeleine* kommer att få livstids straffarbete! Han hör lika mycket till samhällets avföda som du, som varken kan behålla man eller barn!

Fantine O! (dör)

Javert Så. Nu har hon svimmat. Nu kan du vackert komma med mig. Hon kommer inte ens att märka det.

Madeleine Tillåt mig.... (*undersöker henne.*) Hon är död. Ni har just tagit livet av denna människa.

Javert En mindre. Ni skulle ha låtit mig spärra in henne som jag nu kommer att få glädjen att spärra in er.

Madeleine Min herre, detta är inte rätt ögonblick för en odräglig skadeglädje.

Javert Jag är inte skadegläd. Jag säger bara som det är.

Madeleine Likväl vet ni ingenting. (*knäböjer bredvid Fantine.*) *Fantine*, jag lovar er vid allt vad som heligt är att er dotter skall bli min och att jag ska ombesörja hennes uppfostran.

Javert Nog tramsat nu! Kvinnan är död!
Madeleine Men hennes själ lever, och ni skall aldrig slippa den. Kom, låt oss gå. Jag har gett henne mitt sista ord. Härmed står jag till ert förfogande.
(*Javert tar Jean Valjean i armen och för ut honom.*
Fantine ligger ensam kvar död.
Syster Simplicie kommer in, undersöker den döda, drar lakanet över henne och sätter sig ned bredvid henne i sorg.)

Scen 6. Domaren i Arras ensam.

Domaren Det är vår beklagliga och smärtsamma plikt att döma Jean Valjean, mera känd som fader Madeleine, före detta mår av Montreuil-sur-mer, till livstids straffarbete för grovt bedrägeri och förskingring, då han under åtta års tid under en falsk identitet lyckats skaffa sig en position med så stort inflytande att han därmed kunnat tillvälla sig en anseelig förmögenhet, som på grund av hans återfallsförbrytelse och dom på livstid nu rätteligen tillfaller staten. Då han raskt lyckats förskingra denna förmögenhet är han även skyldig till förskingring av statens medel. Att han under dessa år av falsk identitet gjort mycken nytta och bedrivit en betydande humanitär verksamhet är det icke denna världsliga domstols sak att ta hänsyn till, tyvärr. Då den anklagade själv förklarar sig skyldig till såväl grovt bedrägeri som förskingring av statens medel blir domen i alla fall inte strängare än livstids straffarbete för återfallsförbrytelse.
(*klubbar och reser sig.*)

Akt II scen 1.

Javert Vad hände? Avge en noggrann rapport om saken!
officeren Det var en högst farlig incident som fick en högst farlig avslutning. Hela hamnen höll andan. Krigsfartyget Orion låg för ankar i Toulons hamn för reparation av skador, och kajerna var fyllda av nyfikna folkmassor, när det spännande skådespelet utspelade sig inför allas blickar.
Javert Fortsätt.
officeren En matros föll ner från ett av topprarna på stormasten men lyckades i fallet gripa tag om en tågända. Där hängde han och dinglade, och alla väntade på att han skulle släppa taget. Han kunde ju inte orka hänga där särskilt länge. Då klättrade den där gamle straffången upp för riggen, en otroligt vig man med långt vitt hår och skägg. Han hade fått tillåtelse att försöka rädda matrosen och därför befriats från sina fjättrar.
Javert Fortsätt.
officeren Väl uppe svingade han sig i ett rep ner till matrosen och fattade tag i honom med ena armen medan han i den andra hängde kvar i sitt rep. Sedan kunde de båda räddas. Det var en farlig situation, ty matrosen hängde rakt över vattnet och hade inte överlevt ett fall. Hela hamnen jublade. Då störtade den gamle ner.
Javert Han hoppade inte avsiktligt?
officeren Omöjligt. Han tappade helt enkelt balansen och föll rakt ner i vattnet mellan Orion och ett annat skepp. Det var knappt två meter mellan dem. Han kom aldrig upp igen. Man draggade och sökte men fann ingenting.
Javert Han räddade alltså matrosens liv och omkom själv på kuppen. Högst misstänkt. Kan han ha klarat sig?

officeren Fallet var på över tjugo meter. Han måste ha slagit ihjäl sig mot vattenytan eller åtminstone blivit medvetlös. Man antar att hans kropp fastnat i pälverket vid arsenalstranden.

Javert Och det var straffången Jean Valjean?

officeren Ja, straffången nummer 9430, dömd till livstid, 56 år gammal.

Javert Han är alltså förklarad död?

officeren Ja.

Javert Ni känner inte Jean Valjean. Han dör inte så lätt. Han har helt enkelt gjort sitt sjätte lyckade flyktförsök, och den här gången har han lyckats, ty nu är han till och med förklarad död. Men låt honom tro att vi tror att han är död. Desto mer tillfredsställande blir det att sätta fast honom igen.

officeren Vem är han? Vad har han gjort?

Javert Han är den farligaste av alla förbrytare, ty egentligen har han ingenting gjort utom bagateller, men han har hela tiden lyckats rymma ur de mest rigorösa fängelseförhållanden och ständigt åkt fast på nytt och fått sitt straff förlängt. Därav har han blivit en samhällets fiende nummer ett, en kroniskt hatisk person som bara lever för att hämnas på samhällsordningen, som vi är till för att beskydda. Just sådana som han är det särskilt viktigt att vi bevakar extra noga och ser till att hålls inspärrade.

officeren Han är en gammal man.

Javert Men desto segare och farligare. Vänta bara.

officeren Han räddade matrosens liv, och alla åskådare krävde hans benådning.

Javert Han räddade matrosens liv bara för att kunna fly.

officeren Och om han verkligen dog?

Javert Herr sergeant, ni känner inte Jean Valjean.

officeren Gör ni det då?

Javert Jag har gjort det i tjugosju år. Han har alltid gäckat mig, men jag har alltid fått honom fast på nytt. Det är nog bara jag som känner honom och som fortfarande kan sätta fast honom.

officeren Och om han är död? Lönar det sig då att efterspana honom?

Javert Herr sergeant, ni kan gå. (*Sergeanten går.*)

Död? Den? Aldrig! Han låtsas död för att överleva, han räddar liv bara för att komma undan rättvisan, allt han gör är bara slug beräkning. Och nu kan han dessutom bärga sina pengar. Nej, en sådan fisk har alltför starka skäl att leva för att kunna acceptera döden. Havet, som till synes tog hans liv, blev hans befrielse och liv. På det om något är jag säker.

Scen 2. Vårdshuset i Montfermeil.

(Trist interiör, sjabbigt vårdshus, en ragata till matrona, herr Thénardier en liten elak man, de två döttrarna feta och bortskämda, och klientelet är heller inte det bästa: sjabbiga kuskar och handelsmän av tvivelaktig karaktär. Lilla Cosette sitter längst in under det ruckliga bordet, sliten och utmärglad, som en askunge, som håller sig undan och osynlig. Hon hostar.)

en gäst (kommer in) Var det inte ni som sa att ni skulle vattna hästarna?

frun Har inte Cosette gjort det?

gästen Ingen fan har gjort det!

frun (på sitt hemskaste humör) Cosette! Var är den där skitungen nu igen?

Thénardier Jag hör henne hosta under bordet.

frun (tar kvasten) Jaså, där är du, ditt horyngel! Försöker du smita från dina plikter, va? Sa jag inte åt dig att gå ut och vattna den här fine herrns hästar!

Cosette (hostar) Men det har jag gjort.

frun Det har du inte alls, din latmask! Du försöker skolka!
Cosette (förtviolad) Men vattnet är slut!
frun Gå och hämta då, din lilla lögnerska!
Cosette Men det är redan mörkt ute, och det är långt till ån!
frun Tror du inte jag vet det, din kackerlacka! Seså! Ut med dig nu! Sätt i gång och arbeta och gör rätt för dig! (*driver ut henne från under bordet med kvastskäftet och sedan vidare. Cosette tvingas ut i mörkret med ett jättestort ämbar. Hon hostar hjälplöst.*)
en annan gäst Ni skickar flickan i graven på det sättet om ni håller på.
frun Tror ni inte jag har försökt? Men hon är mycket friskare än mina flickor! De är jämt sjuka och har kolik, men Cosette blir aldrig sjuk hur mycket hon än hostar. Hon bara låtsas.
andra gästen Barn låtsas inte sådant.
frun Hon låtsas allt!
gäst 3 Är hon inte er dotter?
frun Nej, hon är bortbyting. Hennes mor var hora som inte kunde ha henne själv. Vi gick med på att ta hand om kräket mot en viss ersättning. Den ersättningen upphörde för nästan ett år sedan. Hon har väl glömt bort henne eller dött.
första gästen Ja, horor både glömmar lätt och dör lätt. Och de glöms lätt och går lätt åt. Hon är säkert död.
Thénardier Vi tar alltså hand om flickan av ren barmhärtighet. Då är det väl rätt att vi kräver att hon arbetar för sig?
andra gästen Det är bara det, att hon tycks vara den enda som arbetar i huset. Ni är skyldig mig tusen fem hundra francs, min bästa Thénardier, och ni tycks inte kunna betala för er.
Thénardier Tålomod, min bästa herre! Tänk på att jag är veteran från Waterloo och att jag räddade en fransk sergeant till livet!
andra gästen Jag tvivlar på den historien, min bästa vän. Ni kan precis lika gärna ha fått hans tapperhetsmedalj i er hand genom likplundring. Det skulle passa er hala karaktär bättre.
Thénardier (låtsas upprörd) Tvivlar ni på mig?
andra gästen Hundraprocentigt.
gäst 3 Det är bäst ni börjar betala era skulder.
andra gästen Annars kan ni fortsätta er karriär som tiggare i Paris.
Thénardier (spelar djupt sårad) Mina herrar, ni sårar mig.
gäst 3 Det är avsikten.
andra gästen Nej, vi bara framlägger fakta.
Thénardier Fakta som grundats på bristfällig information är inte relevanta.
andra gästen (känner sin pappenheimare) Nej, vi vet hur hal ni är, min bästa Thénardier.
gäst 3 Men inte ens en ål kan i längden undgå att hamna i grytan.
andra gästen Såja, Dominique, än så länge har vi tålomod.
gäst 3 Ja, än så länge är ert värdshus mera värt än era skulder.
Thénardier (vältaligt) Jag ber er, mina herrar, tro på mig.
(gäst 2 och 3 skrattar hänsynslöst.)
(Dörren öppnas plötsligt, och Cosette visar sig med en ny gäst, en vithårig vitskägig man som bär hennes ämbar.)
frun Vad är detta? Låter hon nu andra arbeta åt sig? Varför bär du inte ämbaret själv, din horunge? (*tar till kvaasten*)
gästen Madame, ämbaret var för tungt för henne. Ett ord till, och jag håller vattnet över er. (*hotar verkställa intentionen.*)
frun Vem är ni?
gästen En gäst. Jag vill ha mat och logi.
Thénardier (synar främlingen misstänksamt) Har ni råd med det?

frun (är inte färdig med Cosette än) Du tror visst du är en primadonna, va? Jag ska lära dig att arbeta!

gästen Ni har fått ert vatten. Jag råder er att vara nöjd med det.

Thénardier Kost och logi kostar tjugo francs dygnet.

gästen (lugnt) Jag betalar kontant. (lägger mynt på bordet.)

gäst 2 (till 3) Ockerpris!

3 (tillbaka) Minsann!

2 En rik luffare.

3 Minsann!

frun (till *Thénardier*) Det är bäst att inte bråka. Han är rik. (till *gästen*) Sätt sig ned, Monsieur! Middagen ska genast vara färdig! (fjäskar.)

gästen Tack. (sätter sig.)

frun Hon skulle ju ut och vattna hästen med det. Var är den där lilla tjuvslynan nu igen?

Thénardier Under bordet.

frun (kan inte behärska sig, tar fram kvasten och avancerar) Ut med dig, din loppbitna primadonna! Du ska ut och vattna hästen!

gästen Ursäkta mig, madame, men är det er mening att plåga livet ur ert undernärda barn?

frun Mitt barn? Jo, jag tackar! Lägg er inte i! Hon ska arbeta! (*Cosette* hostar.)

gästen Ser ni inte hur hon fryser?

frun (skriker) Det här är ingen barmhärtighetsinrättning!

gästen Vad vill ni ha för henne?

frun (fattar inte) Va?

gästen Jag frågade: vad vill ni ha för henne?

gäst 2 Fru *Thénardier*, tiggaren vill köpa er trasiga bortbyting.

frun Och vem ska då arbeta i hennes ställe?

Thénardier Tig, din trögtänkta ko! – (*lismande*) Min herre, vi kan omöjligt skiljas från vår lilla rara *Cosette*. Vi avgudar henne.

(dämpat ironiskt skratt bland de övriga gästerna.)

gästen Som ni märker är ni inte särskilt övertygande. Om ni avgudar henne så, varför låter ni henne då svältas och hunsas av en "trögtänkt ko" som är fysiskt ganska överlägsen er lilla rara men sjuka och skräckslagna *Cosette*?

Thénardier Vi är ansvariga för henne bara inför hennes mor. Hur vet vi att ni inte tänker bli hennes hallick?

gästen (tar fram ett papper) Jag har fullmakt från hennes mor.

(*Herr och fru Thénardier trängs storögda inför pappret.*)

Thénardier Det är verkligen *Fantines* stil! Och vi som trodde att hon var död!

gästen Det har ni ingen rätt att tro så länge ni inte fått bekräftelse på det. Och även om hon var död skulle fullmakten vara juridiskt giltig.

Thénardier Min herre, vi måste kräva femton hundra francs för flickans alla utlägg sedan nio månader.

gäst 3 Tala om koppleri!

gästen Det ska ni få. (tar fram tre 500-francs-sedlar ur plånboken. *Thénardierna* gör ännu större ögon.)

Thénardier Förlåt, jag sade fel. Jag menade fem tusen francs.

gästen Herr *Thénardier*, mot denna fullmakt har jag rätt att omhänderta flickan gratis. Ni har fått femton hundra francs. Ni får aldrig se mig eller flickan mer. Nöj er med det.

frun Femton hundra francs täcker alla våra skulder.

gäst 2 Du kommer billigt undan, *Thénardier*!

Thénardier (ser sig läst) Nåväl, ta hand om flickan.

gästen Cosette, kom hit. (*sträcker armarna mot henne. Cosette kryper försiktigt och tveksamt fram.*) Kom. Var inte rädd. (*Hon kommer fram. Gästen lägger händerna på hennes små axlar.*) Du skall aldrig mer behöva hosta. Förstår du det? (*Cosette nickar efter någon överläggning.*) Kom. Låt oss gå. Vi är färdiga härifrån.

frun Men ert nattlogi? Och maten?

Thénardier Tar ni Cosette med er ut i mörkret?

gästen (reser sig) Ja, gott folk, för jag ska göra något med henne som ingen annan gjort förut.

frun Vadå?

gästen Jag ska köpa åt henne en docka. Kom, Cosette.

(*Cosette blir genast glad och följer gärna med Jean Valjean ut, som mjukt tar henne i handen. De går. Det blir tyst efter dem.*)

gäst 2 Nu kan du betala dina skulder, Thénardier!

gäst 3 Men jag tror inte ditt värdshus blir bättre för det. Hela bygden kommer snart att samtala om flickan som räddades från en säker död under din hustru.

gäst 1 Får jag påminna om att min häst fortfarande inte fått sitt vatten?

Thénardier Arbeta, hustru!

(*Frun tvingas motvilligt och surmulet gå ut med ämbaret.*)

(*Hon är ett totalt åskmoln.*)

Thénardier (skriker åt gästerna sedan hon gått) Och ni, era sladdertorskar, ge er av! Värdshuset är stängt för i kväll!

gäst 3 (reser sig) Skrik inte, Thénardier.

gäst 2 (reser sig) Du kan förlora dina kunder.

gäst 1 (reser sig) Jag tror jag rider vidare så fort hästen fått sitt vatten.

gäst 2 Godnatt, Thénardier.

gäst 3 Vi går till ett annat värdshus nästa gång.

gäst 1 Du har just förlorat dina tre enda kunder. (*de går.*)

Thénardier (sätter sig, ilsken som ett bi) Merde!

(*Ridå.*)

Scen 3. Gorbeauska rucklet.

(*En eländig bostad, ett enda stort rum med trägol, madrass på golvet, ett enkelt träbord med två trästolar, ett mörkt klädsåp och ett litet extra rum, där man skymtar en tälotsäng.*)

(*Jean Valjean kommer hem med Cosette sovande på ryggen.*)

Jean Så, min tös, nu var vi hemma. Sover du? Gott. Jag ska försöka att inte väcka dig. (*låter henne varsamt glida ner från ryggen, men hon vaknar. Ena armen har hon hårt kramad om sin docka.*) Förlåt att jag väckte dig. Vi är hemma nu.

Cosette (gnuggar ögonen, ser sig omkring, tittar sedan på Jean) Ska jag städa?

Jean (förstår att hon nästan aldrig fått göra något annat i sitt liv, tar henne till sig med händerna,) Nej, mitt barn, lek du. Lek med din docka. Du ska aldrig mera städa. Här städar en annan åt dig.

Cosette Vem då?

Jean Vi hyr rummet av en gammal gumma, som både städar och lagar mat åt oss.

Cosette Så jag får verkligen bara leka?

Jean Ja, mitt barn. Det får du.

(*Cosette skriker genast ivrigt till verket men sätter sig först i säkerhet: hon tar med sig dockan under bordet och sätter sig där. Men där leker hon sedan med dockan med hjärtans lust: tar av hennes kläder och klär på henne igen, m.m. Jean ser tankfullt på och stryker sakta en tår ur ögat men vill ej avbryta leken. I stället reser han sig efter en stund, går ut i korridoren samma väg han kom och knackar på en dörr. Gumman öppnar.*)

Gumman Så, ni är tillbaka nu! Är allt till belåtenhet?
Jean Ja, madame, och mitt barnbarn är hos mig nu.
Gumman Ni har kommit hem väl sent.
Jean Säg mig, jag såg ett ljus lysa i ett av de outhyrda rummen.
Gumman Ja, ni har fått en granne. Jag har fått min andra hyresgäst.
Jean Vem är det?
Gumman Hur ska jag veta det? Han är lika skum och förtegen som ni själv. Han är väl också rentier, kan jag tänka! *(stänger dörren.)*
Jean *(smyger försiktigt till dörren till den andra hyresgästen, försöker lyssna, hör ingenting, kikar genom nyckelhålet, hör ingenting, allt medan Cosette fortsätter att leka. Så hörs ett buller, en dörr stängs, och någon närmar sig med hårda steg. Jean skyndar sig tillbaka in till sig, stänger dörren och sätter sig vid nyckelhålet.)*
Cosette Vad är det, far?
Jean Ingenting, mitt barn. Lek du bara. *(hajar till)* Vad sade du?
Cosette Får jag inte säga far till dig?
Jean Ja, visst får du det, mitt barn! Visst får du det!
(tittar genom nyckelhålet.)
De hårda stegen stannar och man hör rasslet av nycklar.)
Jean *(för sig själv)* Javert! Då var det han! Han har upptäckt att jag lever!
(Mannen i korridoren knackar på hos gumman. Gumman öppnar. Man hör deras röster. Jean lyssnar spänt.)
Javert *(utanför)* Har den gamle kommit tillbaka ännu?
Gumman Ja, och han har hämtat sitt barnbarn.
Javert Ett barnbarn?
Gumman Ja. Hur han kan tro att mitt ruckel skulle vara ett hem för ett barn kan jag inte förstå.
Javert Det är väl bara tillfälligt.
Gumman Ja, det är kanske det.
Javert Godnatt, madame.
Gumman Godnatt, herrn. *(Dörrar stängs.)*
Jean *(för sig själv)* Vi kan inte stanna här, inte en enda natt. Men hur ska flickan klara sig? Men vi har inget val. Vi måste bort härifrån. Annars har jag misslyckats med att rädda henne.
(Man hör en ny dörr som går och samma tunga steg som avlägsnar sig.)
Tack och lov! Han går! Men antagligen för att hämta en patrull. Han tar som vanligt inga risker. *(reser sig och går till flickan.)* Cosette!
Cosette Ja, far?
Jean Vi måste tyvärr gå ut igen. Men bara på en promenad.
Cosette Får Cathérine följa med oss?
Jean Cathérine?
Cosette *(visar sin docka)* Ja?
Jean *(lugnad)* Givetvis. Hon ska följa med oss! Men vi måste klä på oss nu. Vi har inte mycket tid. *(klär skyndsamt på sig och Cosette, lyssnar sedan vid dörren. Ingenting hörs.)*
Cosette Vad lyssnar ni efter, far?
Jean Min flicka, kan du vara alldeles tyst?
Cosette Jag kan hålla andan, om far vill det.
Jean Det räcker om du bara är alldeles tyst.
Cosette Jag kan nästan göra mig osynlig.
Jean Det behövs inte. Kom nu.
(De går mycket tysta ut i korridoren och smyger förbi dörrarna. Gumman har inte hört dem. Jean kommer ihåg en sak, lägger ett finger på munnen åt Cosette, kommer tillbaka och stänger dörren.)

Efter en stund hörs tramp och klamp av många tunga karlsfötter. Det bultar på gummans dörr.)

Javerts röst Öppna! Det är polisen!

Gumman Å, är det ni, herrn? Har ni blivit bestulen?

Javert Nej, madame, jag är händelsevis polismästare för hela distriktet. Jag ville bara meddela er, att vi är här för att arresteras Jean Valjean, den gamle mannen med barnet.

Gumman Min hyresgäst? Vad har han gjort?

Javert Det angår inte er! Till saken!

(De avancerar och bankar på dörren till scenen.)

Öppna i lagens namn!

en polis Det verkar tyst.

en annan Det var inget ljus i fönstret.

en tredje Det är ju efter midnatt. De sover nog.

Javert *(bankar igen)* Öppna! I lagens namn! Eller vi slår in dörren!

Gumman O nej, förstör inte min dörr!

Javert Slå in dörren!

(Dörren forceras, slås in vid andra försöket, och en drös poliser ramlar in i rummet.)

polis 1 Ingen är här.

Javert Sök!

polis 2 Ingen kotte är här.

polis 3 De måste ha gått ut.

Javert Fördömt! Han måste ha hört min röst och känt igen den! Fort! Vi måste finkamma hela området!

polis 2 Mitt i natten?

Javert Inga dumma frågor nu! Verkställ!

Gumman Och min dörr? Ni jagar bort min hyresgäst och river ner mitt hus! Vad är det för rättvisa?

Javert Ursäkta, madame, men vi måste göra vår plikt. *(gör artigt honnör åt henne och drar iväg med poliserna.)*

Gumman Hrmpf! Patrask! Då är tiggare bättre än poliser!

(går in till sig och smäller igen sin dörr. Jean Valjeans lämnas öppen.)

Scen 4.

(Som intermezzo kan man som pantomim åskådliggöra Jean Valjeans flykt med barnet, hur han ömsom leder henne vid handen och ömsom bär henne på ryggen och på axlarna, och hur Javert med de andra poliserna ursinnigt jagar efter en svärfångad flykting.

Slutligen kan man se hur Jean stannar vid en lyktstolpe, får syn på dess rep, kapar det, binder det under armarna på Cosette, kryper upp på den höga muren med repändan mellan tänderna och sedan hissar upp henne för att därpå försvinna med henne bakom muren.

En kort stund senare kommer Javert med poliserna fram.)

polis 1 Området är inringat. Han måste finnas här. Det här är en återvändsgränd.

polis 2 Men han är ju inte här!

polis 3 Och inte barnet heller!

Javert Tror ni inte jag ser det, era klantskallar! Ni har låtit honom slippa undan!

polis 2 Omöjligt!

polis 1 Alla andra vägar är avspärrade.

polis 3 Ni har själv lett hela manövern, polismästarn!

polis 4 Jakten på en gammal man med ett barn som förmodas vara en straffånge som avled för ett antal månader sedan.

Javert Gör er inte löjliga!

polis 1 (hederligt) Polismästarn, vi gör oss aldrig löjliga.

Javert Men ni har sumpat hela manövern!

polis 4 Ursäkta mig, herr polismästarn, men det hjälper inte att vara arg.

Javert (tvärarg) Tror du inte jag vet det! Och vi är inte arga! Vet hut, din spoling! Tillbaka till stationen! Återkalla alla order!

polis 3 Tre dussin poliser ute i natten klockan tre på jakt efter åldring med barnbarn, en livsfarlig förbrytare, till ingen nytta. Jo, jag tackar!

Javert Och inget prat under vägen!

polis 1 Nej, polismästarn.

(Javert blir ensam kvar.)

Javert Jag vet att han är här någonstans! Han är inte död och fortsätter att gäcka rättvisan så länge han lever! Men rättvisan ger inte upp, Jean Valjean!

(höjer näven mot skyn, som om det gällde Gud)

Du ska in på livstid och hållas där! Annars finns det ingen rättvisa!

(behärskar sig och går arg därifrån efter de övriga.)

Scen 5. Klosterträdgården.

(Jean Valjean kommer in, bärande Cosette på ryggen.)

Jean Min flicka! Vi är räddade! Här är en ostörd trädgård, var vi kan gömma oss så länge! Vilken tur! *(tar ner Cosette på marken. Hon håller alltjämt i sin docka.)*

Cosette (halvsövande) Jag fryser.

Jean Frys inte längre, min flicka. Här är min kapp. *(sveper om henne.)* Nu får du sova skönt. Ingen ska bråka med oss längre. Vi har lämnat mardrömmarna bakom oss i Montfermeil och på Paris gator. Hit når ingen polis eller gnidig gubbe. Sov, mitt barn. *(lägger henne. Hon sover genast.)*

Stackars barn, vad du måste vara trött! Om bara hon kan glömma allt det här. Men allt beror på vart vi kan ha kommit. Denna miljö verkar sagolik för hjärtat av Paris. Detta är inget stadskvarter. *(En bjällra pinglar på avstånd.)*

Ändå finns här liv. Kan det vara en get som går omkring? *(ser sig omkring.)* Någonting rör sig där borta. Det är en liten man. Kan det vara en trädgårdsmästare? Sover hon? *(känner på Cosette.)* Hon är iskall. Här kan hon inte ligga. Vi måste ha tak över huvudet och en brasa. – Trädgårdsmästaren rör sig hitåt. Jag måste satsa allt på honom.

(Trädgårdsmästaren har just kommit in med ryggen mot scenen. Jean går fram till honom och lägger sin hand på hans axel bakifrån.)

Min vän, hundra francs för tak över huvudet och en brasa.

Fauchelevant (vänder sig häpen om) Fader Madeleine! Är det ni!

Jean (lika häpen) Känner ni mig? Känner jag er?

Fauchelevant Men hur har ni kommit hit? Har ni ramlat ner från himlen?

Jean Snarare tycks jag ha kommit till himlen. Vem är ni?

Fauchelevant Känner ni då inte igen mig?

Jean (vemodigt) Det var länge sedan jag var fader Madeleine.

Fauchelevant Men jag kan aldrig glömma er! Ni räddade mitt liv! Minns ni inte gubben Fauchelevant som låg under kärran?

Jean (förundrad) Fauchelevant... Av alla människor...

Fauchelevant Ni skaffade mig sedan anställning här.

Jean Men vad är väl det för en anställning? Vad är detta för ett ställe? Varför går ni med en bjällra omkring knät?

Fauchelevant Det är nunneklostret i Petit-Picpus i Paris. Jag är trädgårdsmästare här och gick just ut en runda för att bevaka mina meloner. Det kan frysa på i natt, så jag måste täcka in dem.

Jean Och bjällran?

Fauchelevant Det är för att hålla nunnorna på avstånd, på deras egen begäran.

Jean Jag förstår.

Fauchelevant Men hur i all sin dar har ni kommit hit? Det finns bara en port, den är alltid låst, ingen karl släpps in, och murarna är för höga. Men vad ni har åldrats!

Jean (vemodigt) Det är länge sedan sist. Också polisen tyckte nog att murarna var för höga.

Fauchelevant Gode Gud! Har ni råkat ut för Rättvisan?

Jean Det kan man kanske säga. Min gode man, jag räddade ert liv en gång. Nu har ni möjlighet att göra det samma för mig.

Fauchelevant Gärna! Hur?

Jean (för med sig Fauchelevant till den sovande flickan) Hon måste ha en brasa. Annars fryser hon ihjäl.

Fauchelevant Lätt ordnat! Hon är av rätt kön. Värre är det med er. Vad kan jag göra för er?

Jean Helst skulle jag vilja stanna här inkognito i några år.

Fauchelevant (betänksam) Det var värre. Ni kunde naturligtvis gälla för min äldre bror. Men hur förklarar vi att ni kom in? Fader Madeleine....

Jean Sluta att kalla mig så. Jag är hellre er bror Jean.

Fauchelevant Nåväl, bror Jean, för att komma in hit som min bror måste ni först komma ut. Och det finns bara ett sätt för er att komma ut utan att det märks.

Jean Nå?

Fauchelevant Hit kommer lik för att begravas. Ni får bäras ut i en likkista. Sedan får jag se till att ni kommer ut ur den igen. Såvida ni inte kan klättra tillbaka samma väg ni kom....

Jean Dessa murar är för höga på insidan. Här finns ingen fästpunkt.

Fauchelevant Ni flög alltså över?

Jean Jag hoppade. Jag var desperat. Jag hade inget val.

Fauchelevant Med flickan?

Jean Hon gav mig vingar.

Fauchelevant Nåväl, nu ska hon få värme. (*lyfter upp henne*) Henne kan vi gömma i några dagar. Nunnorna kommer aldrig in till mig. Men ni måste ut så fort som möjligt. Sedan får jag övertala nunnorna att låta min bror med sitt barnbarn komma och bo och arbeta här. För hon är väl knappast er dotter?

Jean Nej, men hon kallar mig far.

Fauchelevant Då får vi ändå kalla henne er dotter. Då kan hon bli novis här. Det kommer att glädja nunnorna. Det här är Paris bästa flickskola.

Jean Vi tycks ha landat på rätta stället.

Fauchelevant (tar honom om armen) Bror Jean, det är mig en synnerlig glädje att ni gjorde det. (*De går tillsammans ut med Cosette.*)

Akt III scen 1.

Gorbeauska rucklet. Man ser Marius hyresrum, ett eländigt kyffe.

Marius (fattig och sliten) Eländes elände – vad är hela livet annat än bara elände? Ve dig, min mor, för att du födde mig! Vad har jag att tacka livet för annat än bara krig och förtvivlan? Mina föräldrar, förskjutna av sin släkt, förgicks i smuts och elände och fattigdom, ihjälplågade av sin omvärld och särskilt av sina familjer. Min enda släkting är min morfar, rik som ett troll, men jag förskjuter honom för vad han gjorde

mot min mor. Hans pengar stinker mer för mig än hela världen, som för mig är fylld av bara vämjelighet. Dagligen undrar jag varför jag inte begår självmord. (*Det knackar på dörren.*) Nu är det grannarna igen. Jag får väl öppna. (*öppnar.*)

Goddag, Azelma. Vad står på?

Azelma (klädd i trasor, smutsig och vämjelig) Förlåt oss, herr Marius, men vi undrar om vi kunde få låna litet socker.

Marius Tyvärr har jag inget socker idag.

Azelma Nå, litet te då?

Marius Litet te går väl an. Är ni så fattiga?

Azelma Vi har inte pengar till skosnören ens. Tack för téet! (*niger och gör sig till och går.*)

Marius Stackars trashankar! Låt oss se hur de har det.

(*kliver upp på en pall mot väggen och kikar ut genom ett håll. Scenen vrids och visar grannarna, familjen Thénardier.*)

frun Nå, din gränslösa olycka, fick du något socker?

Azelma Nej, men han gav mig litet te.

Thénardier Vad i helvete ska vi ha te till? Kan det mätta våra bukar kanske? Fyller det våra fickor? Gör det någon av oss stinn?

frun Det var socker du skulle hämta, din höna, inte te.

Azelma Han hade inget socker. Han är nästan lika fattig som vi.

Thénardier Och det trodde du, din misslyckade tiggerska? Han är bara snål som alla andra som har något. Han heter ju Pontmercy, så han måste ha en stenrik släkt. Sitt socker vill han ha själv, den gottegrisen, för han vet att socker är bättre än bröd. Det ger en sötma åt livet som ingen mat kan ge, på samma sätt som snålheten förgyller livet för den fattige. Socker smickrar magen och ger energi, och om han då ger dig te är det rena förolämpningen.

Marius (för sig själv) Fel, gubbe, jag är fattigare än du själv, som har råd med snålhet, vilket jag inte har.

Azelma Jag hör syster Éponine komma.

frun Det var tur för henne det. Hade hon dröjt borta längre hade jag klått upp henne med kofoten.

Éponine (ett fulländat fnask) Grattis, gänget! Vi har dom på kroken!

Thénardier Vilka hallickar har du lyckats fastna för nu?

frun Tyst, gubbe! Så där glad är hon aldrig i jobbet. Hon har lyckats fixa välgörare.

Thénardier Är det sant, satungen min?

Éponine Ja, de kommer nu inom en kvart.

Thénardier Säg inte att det är den där naive välgöraren från Saint Jacques?

Éponine Jo, just han, den där fromma idioten. Han skulle bara hem och hämta sin dotter.

Thénardier Hustru, vi har tur idag. Nu är det dags att göra affärer. Slå ut en ruta så att vinterkylan strömmar in i rummet! Här är alldeles för rent. Smutsa ner kåken, för helvete! Vad är det där för äckligt rena och hela kläder, Éponine? (*river sönder hennes klänning och smutsar ner henne*) Egentligen skulle du ha en blåtira också. Det måste vara synd om oss! Slå sönder fåtöljen där! (*krossar glas mot golvet*) Gå över här, flickor, så att era fötter börjar blöda! Så! Nu är det synd om oss! Nu kan välgöraren komma!

frun Och om de inte kommer?

Thénardier (vred) Då får Éponine springa ut barfota och dra dem hit, och jag släpper inte in henne igen förrän hon kommer med dem! (*Det knackar försynt.*)

Tyst! Var bedrövliga nu och gnäll! (*öppnar. Utanför står Jean Valjean med en vacker, ung och välklädd Cosette.*)

Ädle välgörare! Vi är inte värdiga att ni träder in under vårt tak! Men er blotta närvaro förvandlar genast mitt ringa tjäll till ett slott.

Marius Hon!

Valjean Vi tog med oss litet kläder. Det kan vara bra mot kylan. Fryser ni inte?

Thénardier Ack, ädle välgörare, vi är tyvärr härdade av många vintrars umbäranden.

Marius Min ängel, min älskade, mitt livs enda ljusglimt från Luxembourgträdgården! Att denna heliga skönhet skulle uppenbara sig här i detta rövarnäste!

Cosette Här är både flanell och bomull som borde komma er väl till pass. Dessa sockor är extra varma.

Thénardier Ack, ädle välgörare, vad har vi gjort för att förtjäna en sådan ljuvlig barmhärtighet!

Valjean För mig är plikten ett nöje när det visar sig att jag kan göra en insats.

Thénardier Tack för det, ädle herre! Ni kommer som jultomten till fattighuset! Se er omkring! Inget bröd, ingen eld! Mina stackars barn fryser! Min enda stol är sönder, och en ruta är sönder i denna vinterkyla, och jag har inte en sou att bekosta dess reparation för! Och se hur dödssjuk min stackars enda hustru är!

frun (har lagt sig till sängs och rosslar demonstratiöt)

Valjean Stackars kvinna! Är dessa era enda barn?

Thénardier Nej, jag har en liten son också. Han är ute och tigger. Han har väl förfrusit nu utan att ha fått någonting i sin stackars lilla öppna näve.

Cosette Far, vi måste ge dem litet pengar.

Thénardier Ack, min herre, jag ligger fyra månader efter med hyran. Nej, vad säger jag? Fyra kvartal, ett helt år!

Valjean Hur mycket är det?

Thénardier (snabbt) Sextio francs.

Valjean (tar fram plånboken och en sedel) Jag har inte mera nu, men jag kommer tillbaka senare med mera.

Thénardier Tack, nådige herre! Vilken barmhärtighet! Vilken givmildhet!

(åside) Fem francs! Vilken nedrig snåljåp!

Cosette Far, här luktar.

Valjean Ja, vi går nu. – Det var allt, herr Jondrette, men jag återkommer senare med täckning för alla era omedelbara skulder. Kom, Cosette, låt oss gå.

Thénardier (bugar djupt) Tack för besöket, ädlaste välgörare. *(stänger dörren efter dem.)*

Förbannade hycklare och skenheliga idioter! Hustru! Kände du igen honom? Vi har sett honom förut!

frun (åter normal, stiger upp ur sängen) När då? Han såg inte ut som någon av dina gamla medbrottslingar.

Thénardier Det är ett antal år sen! Tänk efter! Tänk på den sista julaftonen i Montfermeil! Tänk på den lilla flickan Cosette och hur vi blev av med henne!

frun Det kom en främling och tog henne....

Thénardier Det är åtta år sen, men jag känner igen honom!

frun Är det han?

Thénardier Ja, det är han, och den där "dottern" är vår egen bortrövade skitunge Cosette!

frun Vid djävulens egen mormor! Den där fina fröken!

Thénardier Ja, just den där fina fröken var vår egen skitunge Cosette!

frun Jag kan inte tro det!

Thénardier Det är ingenting att tro. Det bara är så.

frun Och den infernaliske kidnapparen understår sig att sätta sin fot i vårt fina hus och spela välgörare!

Thénardier Vänta bara! Vi ska allt sätta åt honom den här gången!

frun Vad har du för planer?

Thénardier Jag umgås ju med rätt folk. Patron Minette får komma hit när han är här tillbaka, och då ska vi ta honom under behandling.

frun Flå honom levande!

Thénardier Bättre upp. När han är här kidnappar vi hans dotter.

frun Låt mig få flå henne levande!

Thénardier Det ska bli mig ett nöje. Vi ska brännmärka dem och grilla dem här tills de har betalat allt vad de är oss skyldiga med ränta!

Marius Jag måste göra någonting. (*lämnar titthålet och sätter sig och skriver ett brev.*)

frun Glöm inte, att hans bortrövande av Cosette ruinerade oss!

Thénardier Det är det jag aldrig har glömt.

frun Men vad står du här och sölar för? Sätt fart och organisera dina gangsters innan den falske jultomten kommer igen!

Thénardier Ska bli mig ett nöje. (*tar på sig. Gavroche kommer in.*)
Gavroche! Vad gör du här?

Gavroche Ingenting särskilt. (*Thénardier går.*) Men vad har ni gjort? Har ni haft slagsmål nu igen?

frun Stick iväg härifrån, din osnutna skitunge! Har jag inte sagt att du ska hålla dig till gatorna? Här väntar vi fint folk om ett ögonblick.

Gavroche Ja, det syns på städningen. Är det det vanliga slöddret som kommer?

frun Det är Patron Minette som ska läxa upp en ful gammal gubbe som lurat oss på pengar.

Gavroche Den gubben lär inte komma ut härifrån levande.

frun Det är det som är meningen. Därför har vi inbjudit Patron Minette.
(*Marius återvänder till titthålet.*)

Gavroche Ja, jag håller mig till gatorna. De är renare än ert hushåll.

frun Ja, dra åt skogen, din näsvisa skitunge! (*jagar ut honom.*)

Marius (*öppnar dörren när Gavroche kilar ut*) Psst! Gavroche!

Gavroche Ja, mäster Marius?

Marius Kom in hit ett slag. Kan du gå ett ärende för mig?

Gavroche Om du ger mig tio sous.

Marius Du får tjugo. Gå med det här brevet till polisinspektör Javert på polisstationen.

Gavroche Ska du sätta dit mina föräldrar?

Marius Nej, jag ska bara rädda livet på en oskyldig gammal man och hans enda dotter.

Gavroche Det är dom som mina föräldrar vill utpressa?

Marius Och vad värre är. Skynda på.

Gavroche Jag förstår. Lita på mig. Jag ilar. (*kilar ut.*)

Marius Gossen är det enda goda i den familjen, för han är fri och håller sig till gatan. Men vilka monster girigheten har gjort de övriga till! Och sådana är de flesta i vår mänsklighet. Där ha-begäret finns kan det bara gå utför med själsförmögenheterna. Och att min älskade skulle komma i kontakt med sådana slemmiga gamar! Hellre lever jag än tillåter sådant! Mänskligheten må vara en ormgrop av avgrundsmisfoster, men den enskilde kan ändå alltid på något sätt bekämpa den. Men nu är det några som kommer igen. Kan det vara min hårresande granne redan igen med sin intet ont anande välgörare? Jo, det är just vad det är!

Thénardier (*utanför*) Vår himmelske välgörare! Ni kommer som en ängel till vårt hus! Tänk att denna nåd skulle vederfaras oss! Ni vet inte hur välkommen ni är! Stig in, käre vän, i vårt enkla och torftiga hem till oss stackars fattiga och ödmjuka människor! (*kommer in i sitt hus med Valjean.*)

Valjean Ni har det verkligen för eländigt här. Man kan förvåna sig över att era barn överlever. Här är i alla fall för hyran för hela året. (*lägger några guldmynt på bordet.*)

Thénardier Å, det är alldeles för mycket, käre herr välgörare! Ni fullkomligt överväldigar oss!

Valjean Er hustru ser något friskare ut.

Thénardier Ånej, inte alls! Hon är fullkomligt dödssjuk. Inte sant, hustru? *frun (har skyndsamt lagt sig till sängs igen, rosslar ljudligt till svar.)*

Thénardier Ni hör hur hon låter. Hon har inte långt kvar, stackarn.

Valjean Ni hade tre barn, sade ni. Jag har bara sett era två döttrar.

Thénardier Ack, min stackars son, han nästan bor ute på gatan. Han kommer nästan aldrig hem.

Valjean Går han inte i skolan?

Thénardier Vilken skola? Vem har väl råd med undervisning i vår familj? Se själv! Mina döttrar! De är trashankar och går på gatan! Min hustru dödssjuk! Själv är jag kroniskt arbetslös sedan tio år tillbaka! Hur skulle jag kunna ge min ende son en akademisk utbildning, hur högt utbildad jag än är själv?

(*Några skumma typer kommer in.*)

Valjean Vem är det?

Thénardier Bara några hantverkare. Bry er inte om dem.

(*Gavroche kommer tillbaka och tittar in till Marius.*)

Gavroche Psst! Herr Marius!

Marius Gavroche! Gav du brevet åt polisen?

Gavroche Inspektör Javert läste det själv. Nu får min kära familj det hett om öronen! Här! (*tar fram en pistol.*) När ni avlossar den kommer alla bylingarna som ett skott!

Marius Bravo, Gavroche! Gå in till de dina nu och avslöja ingenting.

Gavroche Det ska bli roligt! (*går in till de sina.*)

Thénardier Men där är du ju, min förlorade son, min älskade pojke Gavroche! (*sluter honom teatraliskt till sitt hjärta.*) Var har du varit hela dagen? Har du förtjänat något åt din stackars svältande familj?

Gavroche Jo, här är några stulna plånböcker. En klocka fick jag också tag i, och så plundrade vi en kollektbössa. (*plöcker fram mynt och klockor.*)

Thénardier Ack, den lille gossen, han skall då alltid skämta! Fy på sig, Gavroche! Duktig gosse! Är han inte en bedårande ängel, herr välgörare?

(*Fler ruskiga typer kommer in.*)

Valjean Är det fler hantverkare?

Thénardier Nej, det är bara goda vänner och grannar. Bry er inte om dem.

Valjean Har de kommit för att titta på mig?

Thénardier Inte alls. De är beundrare av min konst. De kommer alltid hit när jag har någon kund och vill visa någon tavla.

Valjean Ni är således konstnär och vill visa mig en tavla?

Thénardier Ja, och inte vilken tavla som helst! Den här är unik! Den är historisk och har en märklig historia att förtälja. (*visar med glänsande ögon en gammal krogskylt.*) Vad tycks?

Valjean Är det en tavla?

Thénardier Det är en fullständigt äkta gammal krogskylt från ett historiskt värdshus.

Valjean Och den vill ni sälja till mig? För hur mycket?

Thénardier (*fanatiskt*) Tio tusen francs!

Valjean (*reser sig*) Detta kludd? Detta meningslösa nonsens, som ett barn kunde ha kladdat ner? Min herre, ni driver med mig.

Thénardier Inte alls! Jag menar blodigt allvar! Detta är hela mitt livs självbiografi! Känner ni inte igen skylten? Det är ju självaste 'Sergeanten vid Waterloo', sergeanten som jag räddade livet på! Det värdshuset var hela mitt livsverk!

Valjean Det säger ni som om det var en självklarhet att hela världen skulle känna till det och som särskilt jag borde göra det. Det är ju alldeles förryckt. Ni har förlorat all er sundhets distans till livet, min bäste man.

Thénardier Det är ni som är förryckt! Det är ni som har förlorat allt! På honom, gubbar!

(Alla på en gång hoppar de skumma typerna på Jean Valjean, som kastar sig mot fönstret. Typerna drar in honom i rummet igen. Fler skumma typer kommer störtande in och hjälper till med bataljen.)

spridda röster Uff! Hjälp! På honom! Sådärja! Slå till bara! Uff! Stön! *(etc.)*

(Jean Valjean bakbinds och fjättras vid sängstolpen.)

Thénardier Sådärja, min gode man, nu skall vi talas vid! Känner ni igen mig? *(Valjean tiger.)* Vi har setts förut, för åtta år sedan. Känner ni då verkligen inte igen min värdshusskylt? *(håller åter skrytsamt upp sin tavla.)* Värdshuset i Montfermeil! Jag kände igen er genast! Jag vet allt om er, men ni vet ingenting om mig! Ni kände inte ens igen mig! Men jag kände till och med igen flickebarnet ni stal ifrån oss! Men jag har givit akt på er! Ni är tyst, och fast ni blir överfallen skriker ni inte på hjälp! Ni är själv en brottsling på flykt från rättvisan! Ha-ha! Som ni ser! Jag har genomskådat er! Men vi ska nog komma väl överens!

Valjean Vad begär ni av mig?

Thénardier Ni ville inte ha min tavla för tio tusen francs. Nåväl, jag erbjuder er friheten – för tjugo tusen francs. Annars går jag till polisen och låter dem ta hand om er.

Valjean Och om jag inte vill?

Thénardier Då blir det värst för er själv – och för flickan!

Valjean Min herre, ni misstar er om ni tror att ni kan få mig till något som jag inte vill. *(har plötsligt lösgjort sig.)*

Thénardier (ryggar tillbaka) På honom!

(Marius har hela tiden kramat om pistolen men ej kommit sig för att skjuta av tveksam obeslutsamhet, då han hela tiden spänt följt med utvecklingens gång och ej velat störa den. Plötsligt sprängs nu dörren och massor med poliser bryter in – med Javert. Det blir fullständig kalabalik med visselpipor och handgemäng, men Valjean lyckas hoppa ut genom fönstret.)

Javert Fram med handklovarna! På med dem på alla!

(Marius kommer med revolvern i handen, laddad och spänd men icke avfyrad.)

Vi hade icke tålamod att vänta på signalen.

Marius Jag glömde ge den. Det var så spännande.

Javert Är alla här?

Marius Ja, alla utom en.

Javert Vem saknas?

Marius Deras välgörare och offer.

Javert Hur kom han ut?

Marius Genom fönstret.

Javert (går till fönstret och ser ut.) För tusan, det var kanske den värdefullaste fågeln.

Marius Varför det? Han om någon var ju oskyldig.

Javert Ni anar inte vilka avgrunder av brottslighet och perversion som oskulden kan tjäna som fasad för. Håll er undan från sådant som detta, om ni vill bevara er egen själ.

Marius Jag lyder er gärna. *(går.)*

(Fångarna föres ut inklusive hustrun, inalles sex skummisar och paret Thénardier. Barnen lämnas i fred.)

Gavroche Glöm inte att det var jag som satte fast dem.
 Javert Du ska få din belöning.
 Thénardier Han är den störste skurken av oss alla! Sätt fast honom!
 Javert Vad har ni för anklagelse? Vad har ni för bevis?
 Thénardier Gavroche, jag ska se till att du slutar i galgen!
 Gavroche Det går över, pappa. En månad på torken, och du blir normal igen. Var det inte du som sa, att tukthus är bara hälsosamt för dem som är dumma nog att sitta inne?
 Thénardier Tro mig, kommissarien! Han är den mest kriminella av oss alla!
 Javert Anklagar ni ett barn, som därtill är er egen son? Det är nog! För ut dem!
 (*Alla ut under glada tillrop av Gavroche.*)

Scen 2. En trädgård. Cosette på en bänk.

Cosette Vem är han, denne mjuke, dystre, grubblande och fagre främling? Han betraktar mig så längtande när vi utbyter hemliga förstulna blickar där i Luxembourgträdgårdens glada grönska, som om han helst av allt i livet ville bli beroende av mig. Och vad är jag för honom? Jag vet bara att så fort jag får se honom lyfter jag från jorden för att börja sväva såsom en berusad. Endast far är man med kraft tillräckligt då att ändå hålla mig på jorden.

(*Valjean inkommer.*)

Far, jag tänkte just på dig. Hur står det till? Du ser bekymrad ut.

Valjean (*något tilltufsad*) Jag kommer från ett handgemäng.

Cosette Har du då blivit överfallen?

Valjean Bara lappri. Men vi måste flytta.

Cosette Nu igen?

Valjean Tyvärr, mitt barn, och snarast. Jag beklagar.

Cosette Detta övervuxna hus med denna hemliga romantiskt dolda trädgård har på dessa korta veckor hunnit bli mig kärare än något hem. Är det nödvändigt att vi flyttar?

Valjean Jag befarar det.

Cosette Då blir det som du vill. Jag följer dig vart än ditt öde driver dig, om jag så aldrig kommer att få veta dina hemligheter.

Valjean Det är bäst så, kära barn. Jag går nu in och packar.

Cosette Skall vi flytta genast?

Valjean Det är lika bra. (*går in.*)

Cosette Så lämnar vi vår trygghet och all vår bekvämlighet ännu en gång bakom oss för att irra vidare till nästa hamn på flykt från fars oblidkeliga oförsonliga förföljare, som vi ej någonsin får invänta så att jag en gång kan få se dem.

Marius (*bakom en buske*) Psst!

Cosette Ja, vem är det?

Marius (*visar sig*) Det är bara jag.

Cosette Min underliga vän från Luxembourgträdgården! Är du en av våra fiender?

Marius Nej, inte alls. Tvärtom.

Cosette Det trodde jag nog också. Men vad skaffar mig den äran?

Marius (*sätter sig på bänken bredvid henne*) Blott det att jag älskar er.

Cosette Men kära nån, jag vet ju ej ens vad ni heter.

Marius Marius. Och ni själv?

Cosette Cosette.

Marius Cosette. Då känner vi varandra.

Cosette Gör vi?

Marius Ja. Vad mer behöver vi väl veta om varandra?
Cosette Jag är blott en ringa flicka utan härkomst.
Marius Jag är ringare ändå och blott en fattig eländig student.
Cosette Så eländig är ni väl ändå inte?
Marius Jo, när jag är utan er.
Cosette Då är ni inte alls eländig nu.
Marius Nej, ni har gissat rätt.
Cosette (skrattar) Ni roar mig. *(De fortsätter att underhålla varandra. Jean Valjean visar sig, osynlig för dem, betraktar dem allvarligt på avstånd.)*
Valjean Så detta är den unge mannen som Cosette har hittat, som har smugit efter mig, förföljt mig och gjort allt för att få tag i vår adress – av endast kärlek. Ja, den måste väl en dag upphinna även min Cosette. Nåväl, ett sött oskyldigt svärmeri kan jag väl unna dem. Lek, fjärilar, så länge dagen varar, men när natten kommer för jag svartsjukt bort min dotter så att aldrig kärleken kan finna henne åter. Hon är allt jag har, och om jag har en plikt i livet är det att beskydda henne från allt ont, och endast här i världen är den oberäknliga kärlekens oöverskådligt destruktiva konsekvenser. *(går.)*
Marius Jag måste gå. Man får ej se mig här.
Cosette Men kommer ni tillbaka?
Marius Med förtjusning.
Cosette När? I morgon?
Marius Givetvis.
Cosette Jag glömde.... Det är möjligt att vi måste flytta.
Marius När?
Cosette Jag vet ej. När som helst.
Marius Då skall jag finna er igen.
Cosette Men kom i morgon. Vi är säkert kvar.
Marius Jag kommer. Lita på mig tills ni dör. *(ger henne en snabb kyss och går.)*
Cosette Han menar allvar. Han är inte farlig, bara trogen. Nå, han tycks då vara ganska säker på min egen trohet redan.
Valjean (träder fram) Det är dags, Cosette.
Cosette Nu redan?
Valjean Ja. Vi har ej något val. Du måste börja samla dina saker. Vi far vidare så snart det blivit mörkt.
Cosette (reser sig) Om du ej har något val så har ej jag det heller.
Valjean Kom, min dotter. *(för ut henne med armen faderligt om henne.)* Så flyr vi dagens ljus för att få gömma oss i mörkret för det samhälle som hotar alla stackars små och snälla människor för att de ej kan försvara sig mot lagens godtyckliga tröskverk och omänskliga automatik.

Scen 3. Vid barrikaderna.

Courfeyrac Vi är alla dödliga. Men få av oss är så modiga att vi vågar leva med döden och för döden. Vi lever för döden, ty vi lever för republiken! Ty republiken är det enda liv vi kan tänka oss!
flera Hurra! Leve Courfeyrac! Leve republiken! Ner med borgarkungadömet!
Courfeyrac Ty vad är liv utan ideal? Vårt ideal är friheten. Utan friheten kan vi inte leva. Om vi inte får friheten vill vi inte leva, ty utan frihet är det inte värt att leva. Om friheten måste dö måste vi dö med den!
flera (som förut) Hurra! Hurra! Till vapen! Till vapen!
(Marius sällar sig till rebellerna.)
Courfeyrac Marius! Vad gör du här?

Marius Är det inte hit man kommer för att dö?

Courfeyrac Men du har ju din älskade att leva för.

Marius Inte nu längre. Hon har flyttat med sin far till okänd adress. Jag hittar dem aldrig mer. Den gamle avstår aldrig från sin dotter. Därtill är han för gubbsvartsjuk.

Courfeyrac Har du inte bättre skäl att dö har du ingenting här att göra.

Marius Jag har sagt upp bekantskapen med min morfar.

Courfeyrac Varför? Är det inte han som har försörjt dig?

Marius Just därför.

Courfeyrac Ett dumt motiv.

Marius Han är reaktionär. Han var alltid mot mina föräldrar och förlät aldrig min mor. Jag förlåter aldrig honom. Han har alltid velat köpa min tillgivenhet för pengar. Nu är det slut med det. Han vet att jag gått till barrikaderna för att dö med er.

Enjolras Det artar sig!

Courfeyrac Det blir bättre och bättre. Nåväl, du är antagen. Men inträdesprovet här är svårare än någon akademisk examen!

Marius Det var därför jag sökte hit.

Courfeyrac De dödsdömda hälsar dig välkommen. *(slår honom vänskapligt på axeln.)*
Du vet att vi ingenting har att hoppas på.

Marius Varför tror du jag kom hit?

Courfeyrac För att få din sista merit.

Marius Den högsta möjliga: döden och martyriet som rit.

Combeferre Snacka nu inte bara om döden hela tiden utan kom och hjälp till!
(sliter med barrikaden. Gavroche inträder.)

Courfeyrac Gavroche! Vad vill du här?

Gavroche Hjälpa till.

Courfeyrac Med vad då? Med att dö? Det här är ingen lekplats för barn.

Gavroche Jag är liten. Jag kan ta mig fram överallt. Jag kan spionera. Jag kan samla in fiendekulor.

Marius Var är din familj?

Gavroche Systrarna går på gatan som vanligt. Mamma slog nästan ihjäl farsgubben efter det senaste fiaskot. Dom fick sättas i olika burar. Men farsgubben har lyckats rymma.

Marius Då plundrar han väl lik i vanlig ordning?

Gavroche Skulle tro det.

Courfeyrac Nåväl, Gavroche, eftersom du inte heller tycks ha någon framtid med tanke på hur din familj har hjälpt dig på traven kan vi nog använda dig för våra ändamål. Var vår spion. Du känner bylingarna. Om du ser någon förklädd så rapportera till mig.

Gavroche Jag vet en redan.

Courfeyrac Ut med språket! *(Gavroche viskar i Courfeyracs öra.)* Enjolras, kom hit! *(Han viskar i Enjolras öra. Enjolras drar sig diskret till andra sidan scenen. Han vänder sig till en lufsigt klädd åskådare.)*

Enjolras Medborgare, jag måste tyvärr arrestera er.
medborgaren Varför det?

Enjolras Därför att ni är polisinspektör Javert utklädd till spion för att kunna förråda frihetens försvarare åt förtryckarna! Det är en pistol jag har i fickan! Kom med in på kaféet. *(tar hatten av Javert så att han känns igen. Javert lyder passivt. Courfeyrac följer med dem in till kaféet.)*

Courfeyrac Polisinspektören själv! Vilken ära! Finns det fler utklädda poliser?

Javert Nej, jag är ensam.

Enjolras Ingen annan vågade, va?

Javert (kallt) Precis.

Courfeyrac Herr polisinspektörn, vi måste tyvärr binda er och hålla er bevakad. Vi kan inte släppa er till bourbonerna.

Javert Det förstår jag mycket väl. Jag är en brottsling i ert laglösa land. Vad blir min dom?

Courfeyrac Ni kom hit för att förråda friheten vid barrikaden. När barrikaden faller måste ni skjutas.

Javert Jag är lagen, ni är laglösheten. Om lagen måste dö för att laglösheten faller har lagen dött för en god sak.

Courfeyrac Inga förolämpningar, om jag får be!

Javert Det vore förnuftigare av er om ni bad för fred och liv i stället för att dö för en förstoppning i utvecklingen och rättvisan.

Courfeyrac Vet hut, förtappade pedant!

Javert Med er kan man inte resonera.

Enjolras Courfeyrac! De kommer!

Courfeyrac (med en blick på Javert) Den siste av oss som lämnar rummet skjuter denne man. (går ut med de övriga. Några stannar kvar.)

(Soldaterna kommer långsamt. Det skjuts alltmera våldsamt. Det faller fem soldater för varje man som faller vid barrikaden.)

Marius (dyker fram med en fackla) Soldater! Håll!

Enjolras (till Courfeyrac och de andra) Han står vid kruttunnan!

Marius Kommer ni närmare spränger jag hela barrikaden!

en officer (stannar de övriga) Då spränger du dig själv i luften också!

Marius Ja, det gör jag! (närmar facklan mot kruttunnan.)

officeren De är alldeles tokiga och desperata! (Soldaterna flyr.)

Courfeyrac Tack, Marius!

Enjolras Nu är du definitivt en av oss!

Marius Men de kommer med kanoner nästa gång, och vi har inte ens ammunition.

Gavroche Jag kan plocka! Hela Paris är fullt av avskjutna kulor!

Courfeyrac Bra, min käcke gosse! Fortsätt med det! Passa på nu när gatan är fri!

Marius Vad sade jag? Nu rullar de fram sin första kanon!

Combeferre Ta betäckning!

(Kanonen dånar. Barrikaden tar svår skada.)

Courfeyrac Fortsätter det så här blir striden kort.

(Kanonen dånar igen. Barrikaden rämningar.)

Enjolras Madrasser! Vi måste ha madrasser!

Courfeyrac Ja, det är det enda som hjälper.

Marius Jag tror jag ser en komma.

(Jean Valjean ses bära en madrass genom det fortsatta kulregnet.)

Courfeyrac Det är inte bara de unga som är redo att dö för friheten.

Enjolras Vi får hålet stoppat i grevens tid.

(Jean Valjean täcker hålet i barrikaden med madrassen. Han klarar sig in bakom barrikaden.)

Courfeyrac Medborgare, republiken tackar er.

Jean Säg till om det behövs flera.

Enjolras Inte för ögonblicket.

(Kanonen dånar. Ingen skada denna gång.)

Combeferre Kanonen har blivit maktlös! Kulorna studsar ner från madrassen! De rullar bort den!

Courfeyrac Då kommer de nog med stormtrupper snart.

Jean Finns det något jag kan göra?

Courfeyrac Vakta fången på kaféet. Han är en polisspion. Vi behöver alla unga krafter här. (Jean går in på kaféet.)

Javert Det är klart att även *ni* är här.
Jean Vi möts igen, herr inspektör. Jag har ingenting ont gjort er.
Javert Men ni skulle väl bra gärna vilja?
Jean Tvärtom. Jag har alltid försökt ha så litet som möjligt med er att göra.
Javert Från min sida har det varit tvärtom. Det var länge sedan jag hade er så här nära. Tyvärr kan jag denna gång inte sätta dit er.
Jean För det mesta är ödet orättvist, men ibland är det även ironiskt.
Javert Hur mår er dotter, den olyckliga Fantines horunge?
Jean Hon är i säkerhet.
Javert Och ni? Varför är ni inte i säkerhet hos henne? Det kan bara vara för att jag är här och ni vill se mig död.
Jean Herrar frihetskämpar, jag anhåller om en belöning.
Enjolras Säg den.
Jean Att få skjuta karlen här.
Enjolras Bifalles. Alle man ut. Lämna den gamle herrn ensam med polisspionen.
(Alla ut utom Jean och Javert.)

Javert *(med förakt)* Det var väl det jag trodde.
Jean *(tar fram en kniv. Han skär av alla Javerts rep utom dem som håller händerna bakbundna.)* Kom, låt oss gå.
Javert Ja, ni vill väl disponera liket också.
(Scenen vrids så att den följer de båda männen in i en gränd.)

Här är vi helt ensamma i hela Paris – en perfekt avrättningsplats; rättvisans mest nitiska tjänare i Frankrike ensam tillsammans med dess mest beryktade flykting från rättvisan, en galärslav och tjuv, som bedragit hela Frankrike som borgmästare.

Jean Ni tycks aldrig kunna se mig annat än som en brottsling. Ni kan väl aldrig se mig som en människa?

Javert Lagen kan bara betrakta en brottsling som en brottsling. Men ni är bara dömd till livstid som tjuv och galärslav. Mördare blir ni inte förrän nu.

Jean Det enda jag någonsin flydde från var en orättvis rättvisa. Lagen måste någon gång lära sig att den i sin blindhet inte alltid är rättvis. En orättvis lag är inte trovärdig. Och en god sak har min eviga flykt fört med sig: den kan även inbegripa andra. *(skär av hans sista rep.)* Ni är fri liksom jag. Ni kan gå.

Javert *(stirrar häpen på honom.)*

Jean Gå, sade jag!

(Javert går, stannar efter ett tag och tittar dumt på Jean, som avlossar pistolen i luften i helt annan riktning. Javert försvinner. Jean återvänder till barrikaden.)

Så har jag även räddat livet på min ende fiende. Samhället, som han representerar, lär inte tacka mig för det och lagen inte förfölja mig mindre för det. *(Han kommer till barrikaden just när den döende och helt nerblodade Gavroche bärs in i kaféet.)*

Skjuter de barn också nu?

Enjolras De sköt honom för hans sånger om Voltaire.

Jean Är det slutstriden?

Enjolras Det är slutstriden.

Jean Ge mig ett gevär.

Enjolras *(ger honom ett gevär)* Gamle man, ni tycks ha varit med om revolutioner förut. Tyvärr finns det inte mycket ammunition kvar.

Gavroche *(kvider)* Jag plockade så gott jag kunde.

Enjolras Du gjorde det för bra. *(Gavroche dör.)*

Där dog vår frihet, barnet inom oss, som vågade allt.

Courfeyrac *(ute)* Enjolras, var är du? Vi har inte tid att begrava de våra! Vi måste behålla initiativet! *(blir skjuten. Marius skyndar till.)* Det är ute med mig, Marius.

Marius Jag dör med dig för republiken, så att den överlever.

Courfeyrac Republiken kommer alltid tillbaka. Den dör aldrig. Den bara återuppstår.
(dör)

Combeferre Det är inte många kvar nu.

Enjolras Det räcker till för slutstriden.

(Skottlossningen tilltar. Republikanerna kämpar alltmer frenetiskt. Combeferre faller. Enjolras faller. När Marius faller skyndar Jean fram, tar kroppen på ryggen och för den därifrån. Genast därpå stormar soldaterna barrikaden och dödar samtliga återstående.)

Akt IV scen 1. I kloaken.

(Fullkomligt mörker, stinkande kloak, bara smuts och dy. Jean släpar på den medvetlösa Marius genom träck och vatten.)

Jean Varför räddar jag dig, du farlige främling? Varför lät jag dig inte dö som du ville? Det hade varit mera logiskt och rationellt. Men du är Cosettes älskade. Du har tagit hennes hjärta ifrån mig. Därför borde jag sannerligen ha låtit dig dö, och i stället försöker jag rädda dig – kanske fåfängt. Du kanske dör i alla fall och försvinner här i mörkret som en avfallsklump för råttor att gnaga på bland andra oidentifierbara föremål – det vore den enklaste saken i världen för mig att bara släppa dig och låta dig försvinna i vattnet, så att jag får behålla min Cosette. Ändå gör jag det inte. Varför? Jag har aldrig varit mindre rationell i hela mitt liv.

(Sakta tilltar ett avlögset ljus, och man hör avlägsna röster.)

De söker efter flyktingar i kloakerna. Alla barrikader måste ha fallit, och många ser som sin enda utväg att försöka smita genom kloakerna. Jag är en av dem – en kloakflykting som försöker smita från ett samhälle som ej har vettigare saker att göra än att leta efter kloakflyktingar i kloakerna, som torde vara världens mest värdelösa människor, – åtminstone för samhället. Det är säkert Javert själv som skickat ner rättvisan i kloakerna.

(Ljuset avlägsnar sig åter.)

Ja, försvinn, du lilla ljus, och glöm de varelsor här nere som inte tål att synas. De varken vill eller förtjänar att synas, ty allt de vill är att försvinna med kloakens innehåll. Om detta lik nu dör vill jag helst bli ett annat lik med det, så att ingen någonsin får veta om mitt fiasko – att jag försökte rädda min dotters älskare för att han försökte ta henne ifrån mig, och att jag misslyckades med att rädda honom. Det skulle nämligen min dotter aldrig förlåta mig.

Men hon är ju inte din dotter. Hon är ju bara som Javert mycket riktigt sade en annan horunge med okänd far. Men jag har fostrat henne. Jag har levt med henne. Jag har räddat hennes liv. Och hon är mitt livs enda sällskap.

Marius, din förbaskade odåga till obekväm belastning, se nu till att du överlever den här kloakresan, för annars vore det synd på en god roman. Du förtjänar inte att leva, du har verkligen ställt till det för dig själv och för min flicka, men jag förlåter dig inte om du dör. Det vore höjden av oacceptabilitet.

(Han närmar sig ett ljus och kommer fram till ett galler.)

Hänglås! Myndigheterna har stängt alla utgångar, för att ingen flykting ska kunna smita.... De får ta sig genom hela Paris kloaksystem för att sedan fångas in när de når målet, som bara är en fälla.... O, du samhälle, som behandlar dina människor som råttor! (skakar förtvölat gallret, sätter sig ned med huvudet i händerna, fullkomligt uppgiven. En annan mager tovig och trasig gestalt närmar sig. Det är Thénardier, alias Jondrette.)

Thénardier (rör försiktigt vid Jean Valjean) Hälften var?

Jean (vaknar till) Vad?

Thénardier Hälften var? Du har säkert mördat den där unge mannen. Han måste ha haft en hel del i fickorna.

Jean (känner gradvis igen honom) Varför skulle jag ge dig något?

Thénardier Jag har nyckeln till låset.

Jean (avsides) O fantom som ständigt dyker upp på nytt i vraket av mitt liv, du är den ena av mitt livs två oförsonliga förföljare, men om den ena bara följer lagen följer du din egen girighet och egoism. – Du får allt vad jag har.

Thénardier Så ska det låta! (Jean ger honom sin plånbok.) Vackert så! En smula våt men läckert fet ändå! Jag släpper ut dig! (låser upp.) Bon voyage! Men liket kunde du väl lämna här?

Jean Nej, min gode man, det måste ut i dagen, så att jag får se vem liket är. Det är ju viktigt att det är den rätte, eller hur?

Thénardier Sak samma. Det är något som jag inte har att göra med. Farväl, och tack för tullavgiften! (Jean bär ut Marius.)

(avsides) Sedan väntar gränspolisen, som ser fram emot att få ta hand om dig med glädje! (fnissar nöjd.)

Scen 2. En öde sandbank.

(Jean sitter med den alltjämt medvetslöse Marius.)

Jean Hit men inte längre. Jag är äldre än jag trodde. All min ork är slut. Jag klarade martyren genom katakomberna, men när jag väl fått honom ut till frihet och frisk luft så var det slut. (Javert uppenbarar sig.)

Min andre livsförföljare. – Herr inspektör, jag tror jag kan med skäl förmoda, att jag denna gång ej kommer undan.

Javert Upproret i Paris är slut. Alla barrikader är intagna. Vi har poliser vid varje kloakutgång. Ni hade åkt fast om inte för mig så för någon annan.

Jean Det tycks mig som om denna situation är mig bekant – helt lerig, tagen på bar gärning som en straffånge ur en dypöl – var det inte under någon tegelkärra? Även denna gång har jag dumdristigt räddat någons liv, – samhällets avföda, direkt ur självaste kloaken, eh, Javert? Och han som släppte ut mig med sin nyckel, – var han också i er sold?

Javert En okänd dubbelspion, som alltid har arbetat dubbelt som angivare för oss och som initierad medlem i den undre världen.

Jean Var det därför ni släppte ut honom ur fängelset?

Javert Ja. Det var inte bara för att sätta fast er.

Jean Jag begär ingenting för mig själv. Men denne unge man är illa sårad. Jag vet var hans morfar bor. Låt mig få återbörda honom till hans egna. Sedan får ni göra vad ni vill med mig.

Javert Beviljas.

Jean Jag står för övrigt helt till ert förfogande.

Javert Jag är benägen att inte misstänka några knep från er sida då ni faktiskt haft mitt liv i er hand och räddat det.

Jean Som tjuv och livstidsdömd galärslav är jag likväl en människa och som sådan inte helt omöjlig.

Javert Jag tror er. Låt oss gå. Min fångvagn väntar. (Jean bär själv upp Marius.)

Låt mig få assistera.

Jean Nej, herr inspektör, denne är i min vård, och han har inget otalt med rättvisan.

(de går.)

Scen 3.

Javert (visar sig vid ett räcke högt ovanför scenen. Allt annat är mörker.)

Jag har förföljt en man i hela mitt liv för att lagen och rättvisan krävde det. Men denne man var en god man, som inte blott räddade andras liv men till slut även sina förföljares. Och denne man är i mitt våld. Han har lämnat över sitt liv i min hand. Den rättvisa och lag som jag tjänat i hela mitt liv kräver att jag syr in honom nu i hans ålderdom så att han dör som galärslav i fullständig vanära. Likväl var denne man en gång en mär och den mest respekterade man som jag någonsin känt.

(tar av sig hatten och lägger den bredvid sig på räcket. Han tittar ner mot djupet.)

Du svarta och onda allt digert uppslukande vatten, är du då mitt slutmål i livet, min flykt från det kvävande hörn av förtvivlan och samvetsnöd som denna mördande själskonflikt instängt mig i? *(stiger upp på räcket.)*

Ej någon kan säga att jag dock ej fullgjort min plikt. Jag har fullgjort min mänskliga plikt. Jag lät brottslingen rädda den fallne rebellen från republikanernas blindhysteris barrikader; visst kände jag väl den förtvivalade ynglingen som nu är återförd till sin reaktionäre morfar. Så långt kunde jag hjälpa brottslingen i dennes outgrundliga goda gärning. Men plikten mot staten kan jag inte uppfylla längre. Jag kan inte inspärra en gammal man, som gjort mer gott än någon jag känt, för att dö som galärslav i vanära. Rättvisa, tag hellre mig, som förföljt denne man och förstört hans liv fullständigt saklost och orättvist blint som en dåre.

(slungar sig ner i mörkret. Det hörs ett grovt plask.)

Akt V scen 1. Marius sjuksäng hos morfadern.
(Morfadern sitter vid sängen. Marius vrider sig i feber.)

Marius Cosette! Cosette! *(vaknar plötsligt.)* Var är jag?

Gillenormand Du är hemma, min son.

Marius Vad gör jag här?

Gillenormand Du har svävat mellan liv och död i två veckor. Äntligen tycks krisen vara över.

Marius Hur kom jag hit?

Gillenormand En polis förde hit dig. Du var svårt sårad och hade ett knäckt nyckelben.

Marius Det sista jag minns är att jag föll på barrikaden. Då kände jag en stark hand gripa tag i mig. Det är det sista jag minns.

Gillenormand Det var din räddare.

Marius Nej, min räddare var Cosette. Hon var det enda jag hade att leva för.

Gillenormand Då har du levat för rätt person. Hon har inte glömt dig. Varje dag har hon gjort sig påmind här.

Marius Varje dag?

Gillenormand Ja. Hennes far har kommit hit varje dag för att förhöra sig om ditt tillstånd.

Marius Den gamle mannen. Jag såg honom på barrikaden. Vad gjorde han där? Varför tog en så gammal man parti för unga rebeller? Han borde ju ha förstått att vi alla var statens fiender...

Gillenormand Upproret är glömt nu. I Frankrike överser man lätt med politiska misstag, i synnerhet om det är ungdomar som begår dem.

Marius Jag är glad att du inte är arg på mig, far.

Gillenormand Jag är glad att du kallar mig far igen. *(Det knackar försynt på dörren.)*

Stig in! *(En gammal tjänarinna kommer in.)*

tjänarinnan Den gamle mannen är här med sin dotter.

Gillenormand Visa genast in dem. (*Tjänarinnan släpper in Jean och Cosette.*)

Marius Cosette!

Cosette Marius! (*rusar fram till hans sida, faller på knä vid sängen, och de omfamnas.*)

Marius Min älskade!

Cosette Du är frisk!

Marius Inte helt, men bättre.

Cosette Men du är vaken!

Marius Om jag är!

Cosette Du har inte glömt mig?

Marius Aldrig!

Cosette Detta är den lyckligaste dagen i mitt liv!

Marius Förtjänar vi denna lycka?

Jean Ja.

Gillenormand (*till Jean*) Jag förmodar att vi kan betrakta dem som trolovade.

Jean Utan tvekan.

Marius När får vi gifta oss? Vill du bli min, Cosette?

Cosette Om jag vill!

Gillenormand Så snart du är kry, Marius.

Marius Det är ett under att jag lever. Vem kan väl ha räddat mig på barrikaden, och varför? Och hur kunde han hitta adressen hit? Han måste ha känt oss.

Gillenormand Polisen är skicklig idag.

Marius Det fanns ingen polis vid barrikaden (*ser på Jean*) utom den som sköts.

Jean Jag kan meddela er och Marius, herr Gillenormand, att Cosette har en hemgift på sex hundra tusen francs.

Gillenormand Det var väldigt.

Marius Cosette! Har du pengar?

Cosette Det är första gången jag hör talas om det. Är det sant, far?

Jean Ja, det är fullkomligt sant. Jag är inte din riktige far, Cosette. Jag är bara din förmyndare som anförtroddes ditt arv genom din mor, som skulle komma dig till del när du gifte dig.

Cosette Och du själv, far? Du har alltid varit så ekonomisk. Någonting får du väl behålla själv.

Jean Nej, Cosette. Allt är ditt. Så var din moders önskan.

Cosette Och min riktige far?

Jean Okänd.

Cosette Nej, far, ingen har någonsin varit min riktige far utom du. (*rusar upp och kramar om honom.*)

Jean (*rörd*) Det är jag tacksam för. (*lösgör sig*) Cosette, jag måste få tala med din fästman i enrum.

Cosette Ja, far.

Gillenormand Då går vi ut så länge, min kära svärdotter.

Cosette Säg till mig när ni är färdiga.

Jean När jag går ut, Cosette, är Marius din för resten av livet.
(*Cosette och Gillenormand går ut.*)

Herr Marius, Cosette får aldrig veta vem jag är. Men ni har rätt att få veta vem jag är.

Marius Jag har alltid undrat över den saken.

Jean Har ni anat någonting?

Marius Jag blev mycket förvånad över att se er vid barrikaden. När ni bad att få avrätta polisspionen och även gjorde det insåg jag att er ställning måste vara brydsam.

Jean Jag har inte längre någonting att frukta av staten. En enda man visste vem jag var, och han fiskades död upp ur Seine för tio dagar sedan. Det var en rättvisans tjänare som måste ha begått självmord till följd av sinnesförvirring.

Marius Sådant är inte ovanligt bland statens mest nitiska tjänare. Men vad hade ni för otalt med staten? Vem är ni?

Jean Mitt namn är Jean Valjean, förrymd straffånge vid galärerna i Toulon, dömd till livstids fängelse som tjuv.

Marius Ni är således – en galärslav?

Jean Ja. Jag har suttit bakom galler i nitton år av mitt liv.

Marius Och – Cosette?

Jean Hennes mor dog. Hon kom i olycka när hon blev havande utan man. På sin dödsbädd fick hon mig att lova ta hand om Cosette. Jag lyckades uppfylla hennes önskan.

Marius Och pengarna?

Jean De är Cosettes, väl förvaltade och förräntade genom en bank.

Marius Så hennes far är verkligen okänd?

Jean Ja. Genom er får hon äntligen ett namn. Hon blir baronessan de Pontmercy, ett högt aktat namn, som hon kommer att förvalta väl.

Marius Och ni?

Jean Jag har spelat ut min roll som hennes förmyndare. Nu får ni ta över. Och jag hoppas ni förstår vikten av att hon aldrig får veta vem jag var.

Marius Givetvis.

Jean Vad tänker ni om mig nu när ni vet detta?

Marius Jag ska vara fullständigt ärlig. Min beundran för er är gränslös. Som statsflykting har ni ändå lyckats göra Cosette till en riktig dam. Ni hade inte kunnat utföra något ädlare livsverk. Men ni förblir ändå den ni är – en förrymd straffånge på livstid. Jag tänker aldrig förråda er. Men för Cosettes och hennes blivande familjs skull hoppas jag ni förstår att det inte är lämpligt att ni visar er hos oss mera.

Jean Det förstår jag fullkomligt.

Marius Tyvärr var jag vittne till hur ni kallblodigt mördade den där polisspionen. Det är det som förstör allt mellan oss. Jag hade kunnat tolerera bara en straffånge, men en mördare.... Säkert hade ni era skäl med alla de lidanden ni måste ha genomgått, men ändå.... Ett mord är ett mord. Jag hoppas ni förstår.

Jean Er dom är mildare än vad statens hade varit.

Marius Jag måste alltså be er avlägsna er ur våra liv.

Jean (reser sig) Jag lovar att göra det efter bröllopet.

Marius Även före bröllopet är det bäst att vi ser er så litet som möjligt.

Jean Naturligtvis, herr baron. Jag finner vägen ut själv. Kalla inte på någon. *(går lugnt ut.)*

Marius En galärslav! Nu förstår jag varför jag alltid kände obehag inför honom! Ett hopplöst kriminalfall! En förrymd galärslav dömd på livstid! Och en sådan har fått ta hand om Cosette! En prinsessa uppväxt i fångenskap hos en padda! *(slår näven i kudden.)*

Cosette (kommer in) Har han gått?

Marius (hämtar sig) Ja, han hade några brådskande ärenden.

Cosette Så underligt. Varför gick han utan mig?

Marius Du är min nu, Cosette! *(drar henne till sig.)*

Cosette Jag ska vårda dig ömt.

Marius Utan din närvaro hade jag aldrig blivit levande igen.

Cosette Han kunde åtminstone ha sagt adjö.

Marius Han tänkte väl inte på det.

Cosette Det är inte likt honom....

Marius Det är vi som gäller nu, Cosette. Tänk inte mer på honom. Han var ju inte ens din far.

Cosette Du talar om honom som om han var död.

Marius Förlåt mig. Men låt honom inte komma mellan oss. Ingenting är viktigare nu än vårt bröllop.

(Han släpper henne inte. De förblir tillsammans.)

Scen 2. Jean Valjeans bostad.

Portvakterskan Jag tycker inte om det. Han säger ingenting och håller på att sjunka ihop. Han är inte normal längre. Han har varit sådan sedan sin dotters bröllop.

läkaren Vad ska vi göra åt det då?

Portvakterskan Om det fortsätter så här kommer han att falla ihop. Han äter ingenting längre.

läkaren Kalla på mig i så fall när han faller ihop. Före det har vi ännu ingen patient. *(går)*

Portvakterskan Tro mig, när jag kallar på er nästa gång är det för sent.

(Jean kommer, hopsjunken, sämre klädd och mer ovärdad.)

Se där är ni, herr Jean. Ni har inte ätit någonting idag igen.

Jean Lämna mig i fred.

Portvakterskan Man kan ju tro att er dotter är olyckligt gift.

Jean Jag har ingen dotter, och hon är mycket lyckligt gift.

Portvakterskan Hur vet ni det, när all kontakt mellan er är bruten?

Jean (brusar upp) Försvinn! *(kör ut henne)* Lämna mig i fred!

Portvakterskan (utanför) Ja, ja, huvudsaken är att ni lever. *(Hennes steg försvinner.)*

(Jean sätter sig på sängen och begraver sitt ansikte i händerna. Småningom vaknar han till. Han ser sig om, som efter något att göra. Han har blivit en gubbe. Så lämnar han sängen och drar fram en gammal sliten kappsäck som legat under den. Med största försiktighet och ömhet lägger han kappsäcken på sängen och öppnar den. Han plockar fram varje enskilt föremål med den största kärlek. Det är Cosettes barnkläder. Han håller upp dem, betraktar dem vemodigt, lägger dem bredvid sig och fortsätter att betrakta dem, som om han lekte att han ännu hade den lilla flickan hos sig.)

Jean Du var allt söt då, lilla Cosette. Vem kunde ana att du skulle komma till mig som tröst när jag förlorade mitt liv i Montreuil-sur-mer? Du blev mer för mig än alla mina industrier. Hundra gånger mer. Min lilla uppfinning med alla de rikedomar den gav var mindre värd än dessa små flickekläder. Din mor har glatt sig åt vårt liv, Cosette. *(Han tystnar. Plötsligt börjar han gråta. Hans gråt växer och blir hejdlös. Han gråter bittert och kan inte sluta. Han lägger sig ner på sängen och fortsätter att gråta. Så tystnar han plötsligt och glider ut för sängen ner på golvet. Han har svimmat.)*

Portvakterskan hörs komma tillbaka. Hon knackar, får inget svar och öppnar dörren.)

Portvakterskan Jag hörde en duns. *(kommer in.)* Det var väl det jag trodde. Där ligger han redan livlös. Nu får vi allt hämta doktorn i alla fall.

(reser upp honom och börjar bädda ner honom i sängen.)

Scen 3. En fin salong i baron de Pontmercys hus.

Marius (sitter bekvämt i en väldig länstol, väl klädd och i smöret, när tjänarinnan kommer in med ett brev.)

tjänarinnan Den som skrivit brevet väntar i tamburen.

Marius (*synar brevet noga, luktar på det, utbrister:*) Jondrette! (*öppnar brevet ivrigt och läser:*)

"Då jag råkar besitta viktiga upplysningar angående en person i nära släktskap till er ställer jag mina tjänster först till ert förfogande innan jag vänder mig till någon annan.

Med utomordentliga välgångsönskningar till den lycklige brudgummen,
hans forne granne,
Jondrette."

Visa genast in honom!

(*Tjänarinnan visar in Jondrette, alias Thénardier, väl rakad och väl vårdad men fortfarande lika illslug och omisskännlig.*)

Thénardier Jag ber att få gratulera er till er äktenskapliga lycka.

Marius Slå er ner. – Vad har ni att säga?

Thénardier (*sätter sig bekvämt till rätta*) Jag har upplysningar angående en viss Jean Valjean.

Marius Ni vet väl att det var min hustrus förmyndare?

Thénardier Därför är jag här. Han är även en förrymd straffånge dömd till livstids fängelse vid galärerna i Toulon.

Marius Det vet jag. Vad vet ni mera?

Thénardier Han lever väl ännu?

Marius Så vitt jag vet.

Thénardier Vad jag vet är värt pengar.

Marius (*överräcker en sedel*) Här har ni en början, tills vi får se vad ni vet och vad det kan vara värt.

Thénardier Jag ämnar utvandra till Panamá tillsammans med min sista levande dotter. Min hustru och mina andra barn är sorgligt döda, som ni vet. Men vad jag vet är värt en resa till Panamá.

Marius Hur vet jag det?

Thénardier Jag kan garantera er, att jag vet mer om Jean Valjean än ni.

Marius Er stank av utpressare har alltid känts på alltför långt håll. Jag lyssnar till er bara för min hustrus skull, då allt vad som kan röra hennes ära angår mig. (*överräcker ännu en sedel*) Ut med språket nu.

Thénardier Jean Valjean är en mördare.

Marius Det är ingenting nytt. Han sköt en polisspion vid barrikaden Corinthe strax innan den föll.

Thénardier En polisspion?

Marius En viss inspektör Javert.

Thénardier Inspektör Javert begick självmord. Han dränkte sig. Den som Jean Valjean mördade var en annan.

Marius Sköt han aldrig polisspionen?

Thénardier Nej, för dagen efteråt arbetade jag för honom som vaktman vid Stora Mynningen av Pariskloaken vid Invalidbron. Jag låste upp kloaken åt flyktingar från barrikaderna, som sedan inspektör Javert fick inspektera, och en av dessa flyktingar var Jean Valjean. Han kom bärande på ett lik. Vill ni veta mera? Då behöver jag mera pengar.

Marius Ett ögonblick. Var detta lik en ung man?

Thénardier Ja, troligen av god familj, som han hade mördat och bestulit. Jag tog mig friheten att behålla en souvenir av den unge mannen för eventuella framtida eventualiteter. Här är en bit av hans rock. (*visar den.*)

Marius (*tror inte sina ögon*) Ett ögonblick. Jean Valjean bar alltså denne unge man genom Paris kloaker? (*reser sig och går till ett skåp som han öppnar.*)

Thénardier Ja, troligen av god familj, som han hade mördat och bestulit. Han ville väl få ut liket ur kloaken för att putta ner det i Seine.

Marius (*har tagit fram en illa medfaren persedel ur skåpet.*) Här är resten av rocken. (*slänger den i Thénardiers famn.*) Är det inte samma rock?

Thénardier (*jämför tygbiten med rocken*) Det är det onekligen. (*osäker*) Men hur kan ni ha kommit över rocken?

Marius (*flyger på honom*) Er erbarmlige svindlare och bakdantare! Ni kom hit enkom för att dra ner en hedersman i smutsen, men i stället har ni upprättat honom! Den unge mannen var inget lik! Det var jag! Han räddade mitt liv för sin dotters skull, för att han visste att vi älskade varandra! Å, vilket ruttet kräk ni är, och att ett sådant vämjeligt kryp ändå kan göra en sådan ofantlig nytta! Ut ur mitt hus, fördömda parasit och bedragare, och försvinn till ert Panamá innan jag sätter polisen på er! Ut! Illa kvickt! Innan jag slår ihjäl er!

Thénardier (*flyr förskräckt*) Ja, ja, men det här var verkligen inte meningen! (*försvinner.*)

Marius Jo, det vill jag lova! Och jag som trodde han hade mördat Javert!

(*ropar*) Cosette! Cosette! Var är du, Cosette!

Cosette (*kommer*) Ja, min älskling? Vad är det som har hänt?

Marius Jag har begått mitt livs mest fruktansvärda misstag! Vi måste genast bege oss till din far! Är du redo?

Cosette (*lyser upp*) Javisst!

Marius (*omfamnar henne*) Förlåt mig, Cosette, att jag hållit honom borta från dig!

Cosette Jag undrade nog varför, men om vi nu far och hämtar honom kan han väl få bo hos oss?

Marius Det finns ingenting jag hellre vill i världen! Kom! Låt oss skynda!

(*De skyndar ut.*)

Scen 4. Jean Valjeans rum.

Jean ligger till sängs, knappt vid medvetande.

Portvakterskan och läkaren vid ömse sidor om hans säng.

Portvakterskan Vad är det med honom?

läkaren (*undersöker honom*) Han är verkligen mycket dålig. Man kan nästan märka hur hans puls blir allt svagare. Har han förlorat en kär anhörig?

Portvakterskan Nej, men han gifte bort sin dotter.

läkaren Och har inte träffat henne sedan dess?

Portvakterskan Nej, hon har aldrig kommit hit.

läkaren (*skakar på huvudet*) Hon borde komma illa kvickt innan det är för sent.

(*Det knackar på dörren.*)

Portvakterskan Entrez! (*Cosette och Marius kommer in. De stannar inför sjuksängen.*)

läkaren Är det dottern?

Portvakterskan Ja.

läkaren Hon kom som på beställning. Då behövs jag inte längre. (*packar ner sina saker.*)

Cosette Hur är det med honom?

läkaren Han lever ännu. (*gör ett tecken till portvakterskan.*)

Portvakterskan Vi överlämnar honom åt er.

Marius Är han mycket svag?

läkaren Frun här fann honom på golvet. Han har inte haft någon hjärtattack men är mycket svag.

Cosette Han vaknar till!

läkaren Då går vi så länge.

Marius Nej, dröj kvar! Vi vet ingenting!

läkaren Unga herrskap, precis innan ni kom sade jag till frun här att bara ni kunde bota honom, att ni var den enda möjliga medicinen. Nu är ni här. Gör vad ni kan. (*går med portvakterskan.*)

Cosette Far!

Jean (vaknar till) Mina barn!

Cosette Nu släpper vi dig aldrig mer ifrån oss!

Jean Ni har kommit tillbaka!

Marius För att stanna.

Cosette Varför sände du oss bud att du rest bort? Det var ju lögn!

Jean Jag trodde det var bäst att ni fick vara i fred. Ni var ju nygifta.

Cosette Vi har inga barn ännu. Vad är en familj utan en riktig far?

Jean Men jag är inte din riktige far, Cosette.

Cosette Ingen far i världen hade kunnat vara riktigare.

Jean Det var snällt sagt, Cosette. Då förlåter du mig?

Cosette För vad?

Jean För att jag var den jag var? För att jag inte var något bättre?

Marius Det är vi som ska be er om förlåtelse. Ni har givit oss allt och helt försakat er själv. Och ni har räddat mitt liv.

Jean (leende mot Marius) Jaså, det vet ni nu, Marius?

Marius Jag fick äntligen veta det.

Jean Det var ett fasligt sjå att släpa på er, ska ni veta, Marius.

Marius Jag tror er.

Cosette Du ska komma hem med oss nu, far.

Jean Nej, jag ska till ett ännu bättre hem. Jag ska resa bort men inte med er. Ni kom just i tid för att säga farväl.

Cosette Vad är det du säger, far?

Jean Var inte oroliga. Jag har spelat ut min roll, och den hade inte kunnat spelas bättre. Den får nu till och med ett lyckligt slut tack vare er. Jag ville bara försvinna, men nu kan jag göra det i gott sällskap, ja, i bästa tänkbara sällskap. Tro bara inte att jag tänker dö. Jag lämnar er men förblir hos er. Min själ och mitt liv lever vidare hos er för alltid. Så är det alltid med sådana som älskar in i döden. De dör icke. De fortsätter att älska. Ack, hur ljuvligt det är att dö nu! Din mor älskade dig mycket, lilla Cosette. Jag har aldrig talat om för dig hennes namn. Hon hette Fantine. Hon var mycket olycklig, lika olycklig som du skall bli lycklig. Farväl, mina kära.

(Läkaren och portvakterskan har kommit in igen. De avvaktar vid dörren.)

Hur olyckligt en människas liv än har varit betyder det ingenting om hon bara dör lycklig. Jag dör lycklig, mina barn. Minns mig som en lycklig människa.

Marius (ställer läkaren en fråga med blicken)

läkaren Tyvärr. Ni kom för sent.

Jean Nej, de kom inte för sent. De kom just i rätta ögonblicket. Nu tar jag dem med mig, samtidigt som jag stannar kvar hos dem. Var välsignade, mina kära, med alla era barn. Nu är det över. (*dör*)

(Cosette och Marius sjunker ned mot sängen, omfamnande den döde.)

Ridå.

(5.7.1994)